

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

AKVILĖ ALAUSKAITĖ - RIABCEVA

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS
TEISMAS IR ĮSTATYMŲ LEIDYBA
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof. dr. V. Sinkevičius

VILNIUS, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS VALSTYBĖS VALDŽIŲ SISTEMOJE.....	8
1.1. Konstitucinio Teismo sudėtis, sudarymo tvarka, kompetencija.....	11
1.2. Konstitucinis Teismas ir valstybės valdžių sistema.....	20
2. KONSTITUCINIO TEISMO RYŠYS SU ĮSTATYMŲ LEIDYBA.....	25
2.1. Konstitucinė kontrolė ir įstatymų leidyba.....	26
2.2. Konstitucinio Teismo negatyviosios įstatymų leidybos poveikis įstatymų leidybai.....	37
2.3. Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikis įstatymų leidybai.....	41
3. LIETUVOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS INSTITUCIJOS SPRENDIMAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS ĮSTATYMŲ LEIDYBOJE 2005-2009 M. M.....	46
3.1. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti neprieštaraujančiais Konstitucijai.....	46
3.2. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, tačiau Seimo dar neįgyvendinti.....	49
3.3. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, ir kuriuos Seimas įgyvendino.....	54
IŠVADOS.....	57
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	59
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	61

IVADAS

„*Une Constitution, c'est à la fois, un esprit, des institutions et une pratique*“¹.

Charles de Gaulle.

Nuo legicentrizmo iki konstitucionalizmo² eros, arba, nuo įstatymo suvereniteto iki Konstitucijos suvereniteto³. Ši mąstymo evoliucija lėmė tai, kad pakito įstatymo samprata. Natūraliai kyla klausimas - kodėl? Todėl, kad konstitucijose buvo įtvirtintas valdžių padalijimo principas⁴ ir atsirado vieta konstitucinės justicijos institucijoms, kurių pagrindinė priedermė sergėti Konstituciją. Pažymėtina, kad demokratinėje sistemoje valdžių padalijimo principas suponuoja ir tai, kad konstitucinės justicijos institucijoms yra patikėta prižiūrėti, kaip politinės valdžios laikosi Konstitucijoje numatytų kompetencijos ribų. Kaip teigia Hayek F., konstitucinė valdžia yra apribota valdžia ir joje negali būti vietos jokiai suvereniai institucijai (jeigu suverenumas apibūdinimas kaip neribota valdžia)⁵.

Lietuvoje institucinė valdžių sąranga grindžiama valdžių padalijimo principu. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas ne kartą yra pabrėžęs jo svarbą; remiantis šiuo principu prieštaraujančiu Konstitucijai buvo pripažintas ne vienas įstatymas. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad atskirų valstybinės valdžios šakų (tame tarpe ir įstatymų leidžiamąją) kompetenciją šis principas atriboja labai aiškiai ir

¹ „Konstitucija yra tuo pačiu dvasia, institucijos ir praktika“.

² Prancūzijos konstitucinės teisės žodynas šį terminą apibūdina taip: „Konstitucionalizmas reiškia istorinį Konstitucijų atsiradimo procesą, ir apibrėžia Konstituciją kaip valdžios apribojimo techniką. Jis reiškia ir pradinę konstitucinės teisės filosofiją. Filosofiją, kuri buvo liberali, ir ištikimybėje Montesquieu mokymams, kurią 1789-ųjų steigiamoji valdžia išreiškė Deklaracijos 16 str. „Kiekviena visuomenė, kurioje nėra garantuojamos teisės ir nėra valdžių padalijimo principo, neturi Konstitucijos“. Ši liberali reikšmė vėliau galėjo sudaryti vaizdą, kad visa tai kartu su šiuolaikinių demokratiškas principų triumfu nuėjo į antrą planą: tuo pat metu pareiškiami, kad „bendroji valia yra visada teisi“ (J. J. Rousseau), tačiau iškyla klausimas, kas ją turėtų riboti. Tauta yra suverenas, bet jos atstovai yra pakankamai silpni mat sprendimai, kuriuos jie priima gali būti engiantys. Perfrazuojant garsiąją Montesquieu frazę, kiekviena dauguma, kuri turi valžią yra linkusi ja piknaudžiauti. Be to, 20-asis amžius jau parodė kaip galima prisidengiant visuotinių rinkimų organizavimu nuslėpti tikrąsias diktatūras. Konstitucionalizmo dvasia buvo iš naujo atskleista, daugelyje šalių pasirodė institucingumo kontrolės institucijoms, į kurias galima kreiptis su tikslu pažaboti Konstitucijos pažeidimus. Čia svarbus 1958 m. rugpjūčio 23 d. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimas, kuriame teigiama, kad „priimtas įstatymas išreiškia bendrąją valią tik tuo atveju, jei atitinka Konstituciją“. Tokiu būdu konstitucionalizmas XX a. pabaigoje konstitucinę demokratiją priešpastatė absoliutinei demokratijai, XVIII a. pabaigoje, konstitucinę monarchiją – absoliutinei monarchijai.“ Daugiau: Villiers M. Dictionnaire du droit constitutionnel. 3e édition. Paris: Armand Collin, 2001. P. 53-54

³ Mathieu B. La Loi. Paris: Dalloz, 1995. P. 26.

⁴ Dar 1848 m. Prancūzijos Konstitucijos 19 str. teigė, jog „valdžių padalijimas yra pirmoji laisvo valdymo sąlyga“. Tiesa, reikėtų paminėti 1789 m. Deklaracijos 16 str., pagal kurią „kiekviena visuomenė, kurioje nėra garantuojamos žmogaus teisės ir neįtvirtintas valdžių padalijimo principas neturi Konstitucijos“. Viešųjų valdžių atskyrimo būtinybė buvo pradėta reikšti jau XVIII a. pabaigoje. Tačiau pats valdžių padalijimo principas negimė su 1789 m. Deklaracija. Šio principo ištakos siekia Didžiosios Britanijos konstitucinę evoliuciją XVII a. Tokiu būdu principo esmė buvo suformuluota ir susisteminta D. Locko, o vėliau ir C. Montesquieu, ir tapo tikra teorija.

⁵ Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 174.

kiekviena valstybės valdžia atlieka tik jai būdingas funkcijas. Seimas, kurį sudaro tautos atstovai – Seimo nariai, leidžia įstatymus, prižiūri Vyriausybės veiklą, tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri kaip jis yra vykdomas, sprendžia kitus Konstitucijoje numatytus klausimus. Respublikos Prezidentas atstovauja valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Vyriausybė yra vykdomoji tvarkomoji šalies institucija. Ji vykdo įstatymus ir kitus teisės aktus, tvarko krašto reikalus. Teismai vykdo teisingumą⁶.

Kalbant apie šiuolaikines valstybes, konstitucinis valdžių padalijimo principas neretai įvardinamas kaip būtinas teisinės ir (arba) demokratinės valstybės atributas. Antra vertus, ryšys tarp valdžių padalijimo ir teisinės bei demokratinės valstybės idėjų neabejotinai yra. Nuo pat sukūrimo valdžių padalijimo koncepcija buvo siejama su absoliučių valstybės galių apribojimu. (Apribojimo būtinumą puikiai atspindi žymioji lordo Acton'o sentencija: „valdžia linkusi į korupciją, o absoliuti valdžia korumpuojasi absoliučiai“). Ir nors šiandieniniame konstituciniame diskurse kaip galutinis valdžių padalijimo principo tikslas vis dažniau fetišuojamas atskirų valdžios šakų gynimas nuo neteisėto jų kompetencijos uzurpavimo, esminė jo paskirtis tebėlieka nepakitusi. Šio principo vaidmuo tolydžio didėja stiprėjant suvokimui, kad neribota valdžia visada kelia potencialų pavojų piliečių teisėms bei laisvėms. Teiginys, kad „valdžių padalijimas – žmogaus teisių apsaugos *conditio sine qua non*“⁷ ir šiandien tebėra aksioma. Nekelia abejonių ir tai, kad efektyvus žmogaus teisių užtikrinimas yra būtinas teisinės valstybės atributas.

Konstitucinės kontrolės institucijos atsirado tam, kad būtų įgyvendintas įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolės mechanizmas. Taigi įstatymų leidybos ir konstitucinės kontrolės sąryšiai neabejotini. Apžvelgus Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo sudarymo tvarką, sudėtį, kompetenciją, Konstitucinio teismo vietą valdžių sistemoje, aptarsime šiandienos Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo santykį su įstatymų leidyba išimtinai per konstitucinę jurisprudenciją. Visi kiti šio santykio aspektai šiame darbe yra antriniai. Antra vertus, visais kitais aspektais nagrinėjant minėtus santykius būtų neįmanoma sutilpti į mokslinio darbo apimties rėmus. Lietuvos Respublikos 1992 m. spalio 25 d. Konstitucija⁸ konstitucinės kontrolės misiją numatė specialiai konstitucinės kontrolės institucijai – Konstituciniam Teismui. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tarpukariu nors ir 1938 m.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 1998-01-14, Nr. 5-99.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms. Valstybės žinios, 1996-12-31, Nr. 126-2962.

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

Konstitucijos projekte buvo numatyta konstitucinės kontrolės institucija, vis dėlto Konstitucinio Teismo vizija nebuvo įgyvendinta. Tačiau apskritai Konstitucinio Teismo idėja buvo moderni, žvelgiant į ateitį⁹.

Natūralu, kad visame pasaulyje, neišimtis ir Lietuvoje vyrauja įvairiausios politikų, teisininkų, mokslininkų nuomonės dėl konstitucinės kontrolės institucijos ir jos paskirties bei vietos valdžių padalijimo sistemoje. Politinėje arenoje galime pastebėti, kad politinės daugumos, laimėjusios rinkimus, pozicija tampa neigiama po tam tikro konstitucinės justicijos priežiūros institucijos sprendimo, kas sukelia nevienareikšmiškus vertinimus. Tenka girdėti ir tokių pasisakymų, jog „diskreciniai konstitucinės priežiūros institucijos įgaliojimai yra anomalija“, „teisėjų valdžia uždeda antrankius parlamento reiškiamai bendrajai tautos valiai“, „konstitucinės kontrolės institucijos įgaliojimai yra kėsinimasis į demokratiją, į tautos suverenitetą ir jo atstovavimą“. Kita vertus yra ir kita pozicija, kuri teigia, kad įstatymų konstitucingumo kontrolė įgyvendinama tiek Lietuvos, tiek kitose pasaulio teisminėse institucijose yra būtinas teisinės valstybės elementas moderniosiose demokratijose.

Temos pasirinkimą nulėmė šiandieninis jos aktualumas Lietuvoje, kadangi vis daugiau Konstitucinio teismo sprendimų lieka neįgyvendintų. Moksliniame darbe siekiama analizuojant konstitucinės justicijos veiklą, jos vietą valdžios sistemoje, jurisprudencinę doktriną ir jos įgyvendinimą parlamento įstatymų leidyboje apžvelgti Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo sprendimų įgyvendinamumą, privalumus ir trūkumus. Antra, ypatingą dėmesį skirti konstitucinės jurisprudencijos įgyvendinimui įstatymų leidyboje. Teisinės bazės, konstitucinės jurisprudencijos, mokslinės doktrinos ir konstitucijų reformų fone tai ir analizuojama šiame darbe. Taigi konstitucinės kontrolės institucijos priimami sprendimai, jų įgyvendinimas bei įvairialypė įtaka įstatymų leidybai, ir apskritai teisei sistemai, skatina apžvelgti ir, apibendrinus, įvertinti Lietuvoje vyraujančią praktiką. Parlamento bei konstitucinės kontrolės institucijos santykius, konstitucinės jurisprudencijos įtaką įstatymų leidybai vienokiu ar kitokiu aspektu ir laiku nagrinėjo Lietuvos, tiek ir kitų šalių mokslininkai. Moksliniame darbe bus remiamasi Lietuvos Konstitucinio Teismo idėjos pradininko Mykolo Romerio, dabartinių Lietuvos mokslininkų – Juozo Žilio, Egidijaus Kūrio, Gedimino Mesonio, Egidijaus Jarašiūno, Vytauto Sinkevičiaus, Petro Ragauskio ir kitų darbais. Be kita ko, bus analizuojama tokių mokslininkų kaip Michel Debré, Louis Favoreu, Giullaume Drago, Michel Troper moksliniai darbai ir publikacijos.

Mokslinio darbo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos ir parlamento santykius įstatymų leidybos aspektu: apžvelgsime Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo sudarymo tvarką, sudėtį, kompetenciją, paskirtį bei vietą valdžios sistemoje; konstitucinės justicijos

⁹ Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005. P. 267.

institucijos sprendimus bei jų įgyvendinimą parlamento įstatymų leidyboje, apibrėžiant 2005 – 2009 metų Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencija.

Mokslinio darbo uždaviniai:

- Konstitucinio Teismo sudėties, sudarymo tvarkos, bendros kompetencijos apibūdinimas;
- Lietuvos Respublikos parlamento ir jo įstatymų leidybos funkcijos analizė;
- Lietuvos Respublikos konstitucinės kontrolės institucijos vietos valdžios sistemoje nagrinėjimas;
- Lietuvos Respublikos konstitucinės priežiūros institucijos sprendimų ir jų įgyvendinimo įstatymų leidyboje studija.

Mokslinio darbo objektas. Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos ir parlamento santykis įstatymų leidybos aspektu.

Mokslinio darbo metodai. Atliekant pasirinktos temos tyrimą atliekami šie metodai – sisteminės analizės, apibendrinimo, dokumentų analizės, istorinis lyginamasis, teleologinis, įstatymo leidėjų ketinimų, bendrųjų teisės principų, loginis ir kt.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Pirmajame skyriuje apžvelgiama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencija, sudėtis, sudarymo tvarka bei vaidmenį valdžių sistemoje. Antrajame skyriuje aptariamas Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo ryšys su įstatymų leidyba. Trečiajame – nagrinėjami Lietuvos konstitucinės justicijos institucijos sprendimai ir jų įgyvendinimas įstatymų leidyboje 2005-2009 m.m. Mokslinio darbo pabaigoje pateikiamos išvados, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, naudotos literatūros sąrašas.

1. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS VALSTYBĖS VALDŽIŲ SISTEMOJE

Kaip teigia garsus Prancūzijos politikas, sociologas, istorikas - Alexis de Tocqueville¹⁰, nėra tokio požiūrio, papročio, įstatymo ar net įvykio, kurių nebūtų galima lengvai paaiškinti remiantis ištakomis¹¹. Be abejonės, konstitucinės kontrolės ištakos yra Jungtinėse Amerikos Valstijose – demokratijos lopšyje. Kaip žinome, konstitucinės kontrolės tradicijos formavosi dviem kryptim. Konstitucinės apsaugos problemą verta nagrinėti žvelgiant į Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) ir Prancūzijos teisinės sistemas. JAV įtvirtino trijų valdžių doktriną¹². Tuo tarpu Prancūzijos revoliucijos siekėjai išaukštinę įstatymo galios filosofiją¹³ pasiekė, kad Prancūzijos Konstitucinė taryba įgyvendintų tik prevencinę konstitucingumo kontrolę¹⁴. Kaip teigia prof. E. Jarašiūnas, konstitucingumo istorija patvirtina vieną labai svarbią tiesą – konstitucijas pažeidžia ne tik piliečiai, jų politinės ir kitos organizacijos, tačiau ir parlamentai, valstybių vadovai, vyriausybės pareigūnai¹⁵. Tad jau po pirmųjų konstitucijų priėmimo tapo aktuali problema, kaip ir kokiomis priemonėmis užtikrinti konstitucijų laikymąsi. Gali kilti klausimas, kaip konstitucinės justicijos susijusios su teisiniais įstatymais. Atsakymas į šį klausimą reikalauja prisiminti vieną iš labiausiai paplitusių teisinėje sistemoje principų – konstitucijos viršenybės principą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jeigu pritarume prof. A. Vaišvilos nuomonei, tai Konstitucija – pagrindinis šalies įstatymas¹⁶. Kadangi Konstitucijos viršenybės principas visų pirma suponuoja tai, kad teisės aktų hierarchijos viršūnėje yra Konstitucija, todėl visi įstatymų leidimo, vykdomosios valdžios institucijų, savivaldybių teisės aktai turi atitikti Konstituciją. Juk visuomeninio gyvenimo pagrindas yra teisingumas, socialinių grupių kompromisas, kai yra interesų santarvė ir kiekvieno žmogaus teisės ir laisvės yra užtikrinamos bei ginamos.

¹⁰ Alexis de Tocqueville – Prancūzijos politikas, sociologas, istorikas, II Respublikos užsienio reikalų ministras. Jo svarbiausias veikalas „Apie demokratiją Amerikoje“ parašytas 1835-1840 m. Gan svarbus faktas yra tai, kad jo išvalgomis buvo remtasi ir kuriant Prancūzijos II Respublikos 1848 m. Konstituciją, be to ir jis pats vienas iš minėtos Konstitucijos rengėjų.

¹¹ Tocqueville A. Apie demokratiją Amerikoje. Vilnius: ALK Amžius, 1996. P. 39.

¹² Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. - Vilnius, 2001, p.14.

¹³ Glendon M.A., Gordon M. W., Osakwe G. Vakarų teisės tradicijos. - Vilnius: Pradai., 1993, p. 58.

¹⁴ Prevencinė (išankstinė) konstitucingumo kontrolė – tai teisės akto atitikimas Konstitucijai tikrinamas iki šio akto promulgavimo. (Plačiau galima pasiskaityti Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. - Vilnius. 2002. p. 416.

¹⁵ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2002, p. 408.

¹⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2004, p. 314.

Teisės aktų konstitucingumo patikros mechanizmą suformulavo Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas garsiojoje 1803 m. Marbury c. Madison byloje¹⁷. Šioje byloje buvo suformuluota, kad bendrosios kompetencijos teismai atlieka konstitucinę kontrolę. Konstitucinėje teisėje išskiriami du konstitucinės kontrolės modeliai - europietiškas ir amerikietiškas. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse paplitęs europietiškas konstitucinės kontrolės modelis, kai Konstitucijos viršenybę užtikrina specialiai sukurta institucija (Italija, Vokietija ir kt.). Bendrosios teisės tradicijos valstybėse – amerikietiškos kontrolės modelis, kada konstitucingumo kontrolę atlieka bendrosios kompetencijos teismai (Kanada, Estija ir kt.). Dera pažymėti, kad tik nuo XX a. antrosios pusės Europoje (pradedant Vakarų) prasideda jos klestėjimo ir plitimo visame kontinente laikai, dar vadinami „konstitucinės justicijos triumfo laikais“.

Prieš nagrinėjant Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo statusą, sudėtį, sudarymo tvarką, kompetenciją, dera trumpai apibrėžti, Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos formavimosi raidą. Suprantama, kad tai, kas susiję su konstitucinės kontrolės apraiškomis tarpukario Lietuvos konstitucijose, tegalime kalbėti apie konstitucijose (1922, 1928 ir 1938 m.) numatytas deklaratyvius nuostatus, jog neturi galios joks įstatymas, kuris prieštarauja Konstitucijai¹⁸. Tačiau pagrįstai konstitucinės justicijos pradininkas M. Romeris abejojo, ar užtenka uždraudimo liesti Konstituciją¹⁹. Žinoma, negalima pamiršti Vyriausiojo Tribunolo, Valstybės Tarybos bei Statutinio teismo institucijas²⁰, nors Valstybės Taryba nelaikytina administracinio ir tuo labiau Konstitucinio Teismo pirmtaku, tačiau ypač reikšmingos šios, pagal 1928 ir 1938 m. konstitucijas įtvirtintos, institucijos nuomonės, kurias ji pateikdavo dėl teisės aktų atitikimo įstatymams. Išskirtinas ir tai dalykas, kad 1938 m. Konstitucijos projekte norėta įtvirtinti Konstitucinio Teismo instituciją²¹, tačiau projekto nuostatos dėl konstitucinės kontrolės institucijos buvo išbrauktos dėl nežinomų priežasčių. Su didele pagarba, pritartume mokslininko E. Kūrio nuomonei, kad po fasadinio konstitucionalizmo dešimtmečių konstitucinės santvarkos įtvirtinimą patikėti vien politikams

¹⁷ Toinet M. Et la Constitution créa l'Amérique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988. P. 55.

¹⁸ 1922 m. Konstitucijos 3 str.: „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai“; 1928 m. Konstitucijos 3 str.: „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai“; ir 1938 m. Konstitucijos 106 str.: „Įstatymai, kurie yra priešingi Konstitucijai, neturi galios“.

¹⁹ Romeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė, II d., Konstitucinės institucijos, I t., Suverenitetas. Vilnius: Pradai, 1995. P. 195.

²⁰ Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001. P. 51-80.

²¹ Konstitucinis Teismas, pagal projektą, turėjo būti savarankiška institucija, kuri susidėtų iš pirmininko, jo pavaduotojo ir trijų teisėjų. Visus juos septyneriems metams turėjo skirti Respublikos Prezidentas. Teisė teikti Teismui spresti įstatymo ar jo dalies konstitucingumo klausimą buvo numatyta Ministrų Tarybai, Vyriausiajam Tribunalui, administraciniam teismui, bent trečdaliui Seimo narių ir Respublikos Prezidentui. Tikrinamas galėjo būti tik tokio įstatymo ar jo nuostatos konstitucingumas, nuo kurių įsigaliojimo dar nėra praėję treji metai. Daugiau apie tai: Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005. P. 265-268.

buvo ne tik nepopuliaru, bet ir nesaugu, taigi neracionalu²². Tačiau reikia atsižvelgti ir į tai, kad nei laikinos, nei nuolatinės tarpukario Konstitucijos tokios funkcijos teismams neskyrė. 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija – vienas iš pirmųjų Europoje konstitucinių aktų, pasukusių nuo demokratijos į autoritarizmą²³. Tačiau mus itin domina teisminės valdžios ir įstatymų leidybos santykis. Taigi tam tikrą įstatymų leidybos vaidmenį 1928 m. Konstitucija skyrė pagalbinei, iš specialistų sudarytai institucijai – Valstybės tarybai²⁴. Ji veikė pagal 1928 m. rugsėjo 21 d. Valstybės tarybos įstatymą. Įstatyme nurodyta, kad Taryba, kurios narius skiria prezidentas, „rengia įstatymų kodifikacijos sumanymus, praneša Kabinetui ar atitinkamam ministrui apie pastebėtus prasilenkimus su konstitucija vykdomosios valdžios organų aktuose, kelią klausimą dėl naujų įstatymų reikalingumo, svarsto kabineto ar įstatymų leidimo įstaigos pateikiamus įstatymų sumanymus, reikalaujant prezidentui teikia nuomonę apie veikiančius įstatymus“. Taigi kaip matome, Valstybės Tarybai buvo suteikti tokie įgaliojimai, kuriuos iš dalies galėtume prilyginti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisdikcijai. Kita svarbi teisminė institucija – Statutinis Teismas. Įstatymas, reglamentuojantis jo teisinį statusą, buvo priimtas 1935 m²⁵. Pagrindinė Statutinio Teismo paskirtis buvo tikrinti ir priimti sprendimus, ar Klaipėdos krašto įstatymai, administraciniai teisės aktai neprieštarauja Klaipėdos krašto statutui. Galima teigti, jog būtent Statutinio Teismo funkcijos buvo labiausiai priartėjusios prie Konstitucinės justicijos sampratos.

Trumpas rakursas į tai, kad rengiant 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstituciją buvo nesutarta ne tik dėl Prezidento institucijos statuso, bet ir dėl konstitucinės justicijos institucijos. Buvo siūlyta konstitucingumo kontrolės instituciją pavadinti ir „Konstitucine Taryba“, suteikti institucijai daugiau ar mažiau galių, konstitucingumo kontrolės misiją patikėti Aukščiausiajam Teismui, ar net visiškai atsisakyti šios institucijos įsteigimo. Šiuokart, skirtingai negu 1938 m., institucijai atsirado vieta Konstitucijoje²⁶. Pasak, pirmojo Konstitucinio Teismo pirmininko J. Žilio, kuriant konstitucinės priežiūros instituciją vadovautasi Prancūzijos, Italijos konstitucinės justicijos modelių pavyzdžiais. Po diskusijų konstitucingumo kontrolės institucija – Konstitucinis Teismas – buvo įsteigta pagal Lietuvos Respublikos

²² Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003. Nr. 3 (41). P. 9.

²³ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002, p. 357.

²⁴ 1928 m. gegužės 15 d. Lietuvos Valstybės Konstitucija // Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275.

²⁵ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002, p. 424.

²⁶ Lietuvos Respublikos konstitucinės kontrolės modelis pradėtas kurti (1988-1990 m.) Atgimimo laikotarpiu. Svarbus politinis dokumentas buvo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamojo suvažiavimo 1988 m. spalio 23 d. priimta rezoliucija „Dėl Konstitucinio Teismo įsteigimo“. Pagal ją, pagrindinė teismo funkcija – „įstatymų ir įstatyminių aktų konstitucinė priežiūra, šiuo klausimu gautų skundų sprendimas“. 1990 m. pradžioje susiformavo nuostata, kad būsimoje valstybės konstrukcijoje konstitucinio teisingumo institucija turės būti labai svarbus veiksnys kuriant demokratinę teisinę valstybę. 1990 m. sausio 31 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas sudarė darbo grupę Konstitucinio teismo įstatymo projektui parengti, tačiau nė vienas iš keleto projektų nebuvo priimtas. Platesnė diskusija dėl konstitucinės kontrolės institucijos įkūrimo Lietuvoje atsinaujino po to, kai 1990 m. lapkričio 7 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas sudarė Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekto rengimo grupę. Parengtose Konstitucijos koncepcijos metmenyse buvo rašoma apie Konstitucinį Teismą ar Konstitucinę Tarybą.

1992 m. spalio 25 d. Konstituciją, o Konstituciniam Teismui skirtas VIII skirsnis (102-108 str.). Tokiu būdu pirmą kartą buvo įtvirtintas konstitucingumo kontrolės institutas šalies istorijoje.

1.1. Konstitucinio Teismo sudėtis, sudarymo tvarka, kompetencija

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra labai svarbu institucija, kurios prigimtis užtikrinti Konstitucijos įgyvendinimą ir vykdymą. Kaip jau minėjome prieš tai, pirmasis aktas, kuriame buvo įtvirtintas šis institutas – tai Lietuvos Respublikos Konstitucija²⁷. Tačiau įsigaliojus Konstitucijai iš tikrųjų dar neveikė Konstitucinis Teismas, nors jis ir buvo numatytas priimtoje Konstitucijoje. Konstitucinio Teismo įstatymas²⁸ priimtas vėliau, tai yra 1993 m. vasario 3 d.. Pagal Referendume priimtą įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“²⁹ Konstitucinio Teismo teisėjai, o iš jų - pirmininkas turėjo būti paskirti ne vėliau kaip per vieną mėnesį po Respublikos Prezidento išrinkimo. Įgyvendindamas Konstituciją ir šį Įstatymą, Lietuvos Respublikos Seimas 1993 m. vasario ir kovo mėn. paskyrė visus Konstitucinio Teismo teisėjus ir pirmininką.

1993 m. rugpjūčio 2 d. Konstitucinis Teismas paskelbė pranešimą, kad nuo rugpjūčio 2 d. pradedami oficialiai registruoti prašymai ištirti, ar teisės aktai atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją.³⁰ Pirmasis viešas Konstitucinio Teismo posėdis įvyko tų pačių metų rugsėjo 15 d., o nutarimas byloje buvo paskelbtas rugsėjo 17 d.³¹

Konstitucinio Teismo įstatymo 1 str. pavadinime skelbiama³², kad Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija ir nurodoma, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris teisminę valdžią įgyvendina Konstitucijos ir įstatymo nustatyta tvarka. Teismo nepriklausomas ir savarankiškas nuo bet kokių valdžios institucijų, asmenų ar (ir) pareigūnų.

Konstitucinio Teismo sudėtis, sudarymo tvarka. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 103 str. Teismą sudaro 9 teisėjai. Juos skiria Seimas 9 metams ir tik vienai kadencijai. Konstitucinio Teismo teisėjų sudėtis atnaujinama kas treji metai vienu trečdaliu. Po tris kandidatus į Konstitucinio Teismo teisėjus pateikia Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Aukščiausiojo Teismo pirmininkas. Teisėjų kadencijos pabaiga yra atitinkamų metų kovo mėnesio trečiasis ketvirtadienis. Valstybės pareigūnai, pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją teikiantys Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūras,

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014. priimta 1992 m. spalio 25 d. Referendumu, o įsigaliojo kitą dieną, kai buvo oficialiai paskelbti referendumo rezultatai, tai yra lapkričio 2 dieną.

²⁸ 1993 m. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120.

²⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33-1015.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³¹ <http://www.lrkt.lt/ApieTeisma6.html>. Prisijungimo data 2010 12 19.

³² 1993 m. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120.

privalo ne vėliau kaip prieš tris mėnesius iki eilinės teisėjų kadencijos pabaigos pateikti Seimui naujų teisėjų kandidatūras. Naujai paskirti teisėjai Seime prisiekia paskutinę iki jų kadencijos pradžios darbo dieną. Nustatytu laiku nepaskyrus naujo teisėjo, jo pareigas eina kadenciją baigęs teisėjas tol, kol bus paskirtas ir prisieks naujas teisėjas. Kai Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai nutrūksta pirma laiko, į laisvą vietą likusiam kadencijos laikui nustatyta bendra tvarka skiriamas naujas teisėjas. Jeigu toks teisėjas šias pareigas ėjo ne ilgiau kaip šešerius metus, tai jis po ne mažesnės kaip trejų metų pertraukos gali eiti teisėjo pareigas dar vieną kadenciją.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad Konstitucinio Teismo teisėjų skyrimo tvarka yra *expressis verbis* nustatyta Konstitucijoje, todėl jokia institucija, joks pareigūnas neturi įgaliojimų paneigti ar riboti Seimo teisę paskirti pateiktą asmenį Konstitucinio Teismo teisėju arba jo nepaskirti. Jeigu tokie įgaliojimai būtų nustatyti įstatymu ar kitu teisės aktu, būtų sudarytos prielaidos sukliudyti Konstitucijoje nustatyta tvarka atnaujinti Konstitucinį Teismą.

Pagal 1992 m. lapkričio 6 d. įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“,³³ kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, Konstitucinio Teismo teisėjai, o iš jų – Konstitucinio Teismo pirmininkas turėjo būti paskirti ne vėliau kaip per vieną mėnesį po Respublikos Prezidento išrinkimo. Pirmą kartą skiriant teisėjus, trys iš jų turėjo būti skiriami trejiems metams, trys – šešeriams ir trys – devyneriems. Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, siūlydami skirti Konstitucinio Teismo teisėjus, turėjo nurodyti, kuriuos iš jų skirti trejiems, šešeriams ir devyneriems metams. Minėtame įstatyme taip pat buvo nustatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai, kurie bus skiriami trejiems ir šešeriams metams, po ne mažesnės kaip trejų metų pertraukos galės užimti šias pareigas dar vieną kadenciją.

Taigi, Konstitucinio Teismo sudarymo tvarka užtikrina nuolatinį Konstitucinio Teismo teisėjų sudėties atnaujinimą, Konstitucijoje įtvirtintą Konstitucinio Teismo teisėjų rotacijos principą. Būtina pabrėžti, kad tokia Konstitucinio Teismo sudarymo tvarka skiriasi nuo bendrosios jurisdikcijos teismų sudarymo tvarkos. Rotacijos principas, kuriuo remiantis formuojamas Konstitucinis Teismas, taip pat patvirtina Konstitucinio Teismo išskirtinumą teisminės valdžios sistemoje.

Konstitucinio Teismo teisėjų kandidatūroms keliami ypatingi reikalavimai. Teisėju gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį teisinį išsilavinimą ir ne mažesnę kaip dešimties metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą.

³³ Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, 1992 m. lapkričio 6 d. Vilnius.

Kandidatų į teisėjus pavardės paskelbiamos spaudoje. Vėliau jas svarsto Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas uždareame posėdyje ir po to savo išvadą praneša Seimui.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra nustatyta, kad Konstitucinio Teismo pirmininką iš šio Teismo teisėjų skiria Seimas Respublikos Prezidento teikimu. Jis skiriamas tada, kai jau paskirti visi Konstitucinio Teismo teisėjai. Nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme nėra nurodyta pirmininko įgaliojimų trukmė. Darytina išvada, kad pirmininko kadencija sutampa su jo kaip teisėjo įgaliojimų trukme.

Asmuo, paskirtas Konstitucinio Teismo teisėju, prieš pradėdamas eiti savo pareigas Seimo posėdyje prisiekia. Priesaiką priima Seimo Pirmininkas Seimo posėdyje. Priesaika priimama laikantis tų taisyklių, kurios nustatytos Seimo narių priesaikos priėmimo procedūrai. Teisėjas, įstatymuose nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs su išlyga, netenka teisėjų įgaliojimų. Dėl to Seimas priima nutarimą.

Konstitucinio Teismo kompetencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje. O Konstitucijos 102 str. 2 d. nustatyta, kad Konstitucinio Teismo statusą ir jo įgaliojimų vykdymo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą visus su Konstitucinio Teismo statusu, formavimu, įgaliojimų vykdymu ir jo garantijomis. Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, tai pat ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, užtikrina Konstitucijos viršenybės principą. Reikia pažymėti, kad tai nėra baigtinis teisės aktų sąrašas, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams tyrimas ir sprendimų priėmimas Konstitucijoje yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai. Konstitucijos 102 str. 1 d. neminimi, pavyzdžiui, referendumu priimti įstatymai. Tačiau, aiškinti šios Konstitucijos normos taikant lingvistinį metodą negalima. Ši norma aiškintina paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto. Tik šitaip aiškinant Konstitucijos 102 str. 1 d. konstatuotina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios teisės aktui, ir pirmiausia Konstitucijai. Tokią sampratą įkūnija Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kurią nuo pat savo veiklos pradžios Konstitucinis Teismas formuoja diena iš dienos. Jeigu Konstitucijos minėtas straipsnis būtų aiškinamas pažodžiui būtų neįmanoma tirti ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams neprieštarauja referendumu priimti įstatymai ar jų nuostatos. Kitoks straipsnio aiškinimas reikštų, kad Konstitucija esą toleruoja savo pačios nepaisymą, kai pagal Konstituciją esą galima nepaisyti pačios Konstitucijos tada,

kai, pavyzdžiui, įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai yra priimami referendumu³⁴. Būtina pabrėžti, kad Lietuvoje yra susiformavusi skirtinga konstitucinė jurisprudencija susijusi su referendumu priimamų įstatymų konstitucingumo patikra, negu kitose pasaulio valstybėse³⁵.

Lietuvos Respublikos 106 str. yra nustatyti subjektai, kurie turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą. Tačiau Teismo konstitucinio statuso ir konstitucinio teismo proceso būdingas bruožas yra tas, kad ne visi subjektai gali kreiptis į Teismą dėl visų konstitucinės kontrolės objektų.

Pagal Konstitucijos 106 str. 5 d. Seimas gali prašyti Konstitucinio Teismo išvados visais Konstitucijoje nurodytais atvejais: ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus; ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas; ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Konstitucijoje tiesiogiai nenurodyta, kad Seimas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą ištirti, ar teisės aktai atitinka Konstituciją, tačiau paminėta, kad Seimo nutarimas ištirti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą (106 str. 4 d.). 1996 m. liepos 11 d. ir 1998 m. birželio 4 d. Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimais papildomai buvo patikslinta, kad Seimas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą ne tik dėl Respublikos Prezidento ir Vyriausybės teisės aktų, bet ir dėl įstatymų atitikimo Konstitucijai, ir kad toks kreipimasis sustabdo įstatymo galiojimą.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės Žinios. 2006. Nr. 36-1292.

³⁵ Lietuvoje referendumu priimti įstatymai, skirtingai negu Prancūzijoje, neturi aukštesnės galios už parlamento priimtus teisės aktus. Tai, kad referendumu priimti įstatymai neturi aukštesnės teisinės galios už parlamento išleistuosius, pagrindžiama galimybe referendumu priimtus įstatymus kontroliuoti atitikties Konstitucijai požiūriu. Pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarime „Dėl referendumo įstatymo pataisų“ vienareikšmiškai pareiškta, jog referendumui teikiamas įstatymo ar jo nuostatų projektas turi būti derinamas su Konstitucija. Nei tautos atstovų įstatymai, nei pačios tautos (kas paneigs, kad tauta potencialiai negali priimti antikonstitucinio, žalingo ar populistinio įstatymo?) referendumu priimti aktai negali būti viršesni už Konstituciją, o tai reiškia, kad tiek vienos, tiek kitos prigimties teisės aktai negali išvengti konstitucingumo kontrolės patikros. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos jurisprudencija (po 1962 ir 1992 m. sprendimų) yra įtvirtinusi hierarchiją tarp tautos ir jos atstovų priimamų įstatymų. Konstitucinė Taryba dviem atvejais deklaravo esanti nekompetentinga kontroliuoti referendumu priimto teksto konstitucingumo, kadangi, anot jos, pagal Konstituciją tik parlamento balsuoti įstatymai gali būti patikros objektai, bet ne referendumu priimti pačios tautos, kas sudaro tiesioginę nacionalinio suvereniteto išraišką. (Žiūrėti Konstitucinės Tarybos sprendimus: 61-20 DC du 6 novembre 1962 ir 92-313 DC du 23 septembre 1992). Bet vis dėlto referendumu priimtų įstatymų konstitucingumo kontrolės nebuvimas gali privesti ir prie pačios Konstitucijos idėjos neigimo, kadangi niekas netrukdo referendumu prabalsuoti už įstatymą priešingą Konstitucijai. Galima sakyti, kad tokiu būdu Konstitucinė Taryba sukūrė hierarchiją tarp dviejų suvereniteto išraiškos būdų: parlamentiniu būdu ir referendumu keliu. 1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos 3 str. teigia, kad suverenitetas priklauso tautai, kuris įgyvendinamas per atstovus arba referendumu keliu. Regis, steigiamoji valdžia neturėjo intencijos sukurti hierarchijos tarp tiesioginės tautos ir jos atstovų išraiškos: dvi Konstitucijoje paminėtos procedūros reiškia du bendrosios valios išraiškos būdus. Konstitucinės Tarybos argumentacija, pagal kurią referendumu priimtas įstatymas neturėtų būti konstitucingumo kontrolės

Be paties Seimo, labai plačias galimybes kreiptis į Konstitucinį Teismą turi Seimo narių grupė. Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme yra nurodyta, kad tokią grupę gali sudaryti ne mažiau kaip 1/5 Seimo narių, t.y. ne mažiau, kaip 28 Tautos atstovai.

Seimo narių grupė į Konstitucinį Teismą gali kreiptis dėl šių klausimų: ar Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai; ar Respublikos Prezidento aktai sutinka su Konstitucija ir įstatymais; ar Vyriausybės aktai sutinka su Konstitucija ir įstatymais.

Seimo narių grupės teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą yra demokratijos institutas, kuris įtvirtina parlamento mažumos (opozicijos) galimybes ginti Konstitucijos viršenybę teisinėje sistemoje. Politinio gyvenimo aktualijos patvirtina tą aplinkybę, kad parlamento dauguma ne visada yra konstitucinio teisėtumo garantas ir todėl būtinos papildomos parlamento mažumos galimybės.

Nors konstitucinės jurisprudencijos patirtis Lietuvoje rodo, kad į Konstitucinį Teisimą paprastai kreipiasi Seimo narių grupė, kurią sudaro opoziciją sudarantys Seimo nariai, tačiau taip būna ne visada. Yra atvejų, kai kreipimasi į Konstitucinį Teismą inicijuoja įvairias politines pažiūras atstovaujantys Seimo nariai, t.y. skirtingų parlamento frakcijų nariai.

Respublikos Prezidento teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą lemia jo kaip valstybės vadovo statusas. Pagal Konstitucijos 106 str. 3 d. Respublikos Prezidentas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Vyriausybės aktų sutikimo su Konstitucija ir įstatymais. Būtent ši Respublikos Prezidento teisė patvirtina jo konstitucinį ryšį su Vyriausybe, priedermę prižiūrėti, ar Vyriausybė laikosi teisės normų kuriamojoje veikloje, Konstitucijos ir įstatymų nustatytos kompetencijos ir teisės aktų hierarchijos principų.

Konstitucijoje numatyta, kad Respublikos Prezidentas gali kreiptis su paklausimu į Konstitucinį Teismą, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus.

Respublikos Prezidentas gali prašyti Konstitucinio Teismo išvados, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Ši Respublikos Prezidento teisė tiesiogiai susijusi su jo konstitucinėmis funkcijomis spręsti pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdyti užsienio politiką.

Mokslinėje literatūroje, taip pat ir politiniame gyvenime neretai diskutuojama, kodėl Respublikos Prezidentui nesuteikta teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl įstatymų atitikimo Konstitucijai. Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikėtų grįžti į 1990-1992 m. laikotarpį, kai brendo Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir valdžios galių subalansavimo koncepcija. Konstitucijos leidejas, konstruodamas įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios galias, siekė įtvirtinti tokią

įgaliojimų išdėstymo sistemą Konstitucijoje, pagal kurią nė viena valstybės valdžios institucija neturėtų ženklesnės persvaros. Buvo manoma, kad Respublikos Prezidento įstatymų leidybos iniciatyvos teisė (Konstitucijos 68 str. 1 d.), teisė nepasirašyti Seimo priimto įstatymo (neskelbti) ir motyvuotai gražinti Seimui pakartotinai svarstyti (Konstitucijos 71 str.), galimybė metiniuose pranešimuose Seime formuluoti įstatymų leidybos programas (Konstitucijos 84 str. 18 p.), taip pat ir kiti įgaliojimai suponuoja pakankamai galių, kurių pagrindu Respublikos Prezidentas gali daryti įtaką įstatymų leidybos proceso turiniui. Diskusijoje dėl Valstybės vadovo galių buvo prieita prie išvados, kad Respublikos Prezidento teisė dėl įstatymų konstitucingumo kreiptis į Konstitucinį Teismą šalia jau minėtųjų įgaliojimų galėtų destabilizuoti įstatymų leidybą, pažeisti parlamentinėje demokratijoje pripažintus valstybės valdžios galių subalansavimo principus.

Respublikos Vyriausybės galimybės inicijuoti konstitucinį ginčą Konstituciniame Teisme yra siauresnės nei kitų subjektų. Ji gali kreiptis į Konstitucinį Teismą tik dėl įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų atitikimo Konstitucijai.

Inicijuoti konstitucinį ginčą Konstituciniame Teisme turi teisę bendrosios kompetencijos (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai) ir specializuoti teismai (Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, apygardų administraciniai teismai).

Teismai gali kreiptis į Konstitucinį Teismą šiais klausimais: ar Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai; ar Respublikos Prezidento aktai sutinka su Konstitucija ir įstatymais; ar Vyriausybės aktai sutinka su Konstitucija ir įstatymais.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią teismų teisę, pabrėžė, kad tai atvejais, kai byla nagrinėjančiam teismui kyla abejonių, ar įstatymas (kitas teisinis aktas), kuris turėtų būti taikomas toje byloje, neprieštarauja Konstitucijai, jis privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas (kitas teisinis aktas) atitinka Konstituciją, ir kol Konstitucinis Teismas neišspręs šio klausimo, bylos nagrinėjimas teisme negali būti tęsiamas - jis yra sustabdomas. Pažymėtina, jog įstatymų leidėjo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sustabdytoji byla, iš kurios matyti aplinkybės, dėl kurių ginčijamas teisės aktas turi būti taikomas toje byloje, turi būti prieinama Konstituciniam Teismui. Tik šitaip gali būti sudarytos sąlygos, būtinos tam, kad Konstitucinis Teismas galėtų vykdyti konstitucinį teisingumą ir spręsti, ar įstatymas arba kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas teismo nagrinėjamoje byloje, neprieštarauja Konstitucijai (o Seimo poįstatyminis aktas, Respublikos Prezidento aktas arba Vyriausybės aktas - Konstitucijai ir (arba) įstatymams).

Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo, kad jeigu kilus abejonėms dėl byloje taikytino įstatymo atitikties Konstitucijai teismas nesustabdytų bylos nagrinėjimo ir nesikreiptų į

Konstitucinį Teismą, kad šios abejonės būtų pašalintos, ir byloje būtų pritaikytas teisės aktas, kurio atitikties Konstitucijai kelia abejonų, teismas rizikuotų priimti neteisingą sprendimą.

Teismai kreipiasi į Konstitucinį Teismą nutartimi. Tokioje nutartyje, be formaliųjų duomenų, turi būti nurodyta: trumpa bylos esmė ir kokiais įstatymais dalyvaujantys byloje asmenys grindžia savo reikalavimus arba atsikirtimus; teismo nuomonės dėl įstatymo ar kito teisės akto prieštaravimo Konstitucijai teisiniai argumentai; suformuluotas teismo prašymas Konstituciniam Teismui.

Teismai pagal Konstituciją vykdytys teisminę valdžią Lietuvoje yra priskirtini ne vienai, bet dviem ar daugiau teismų sistemų³⁶. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę; Konstitucijos 111 str. 1 d. nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos Apeliacinis Teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; pagal Konstitucijos 111 str. 2 d. administracinių darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai, o šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų – administracinių teismų sistema, kurią sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai. Konstitucinio Teismo, kaip teisminės valdžios sistemos dalies įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje. Pabrėžtina, kad nuo kitų valstybės valdžių teisminė valdžia skiriasi tuo, kad ji formuojama ne politiniu, o profesiniu pagrindu³⁷. Be to, tarp bendrosios kompetencijos teismų bei administracinių teismų ir konstitucinės justicijos institucijos yra svarbių sąsajų. Pirma, kiekvienas bendrosios kompetencijos ir specializuotas teismas kaip pareiškėjas gali inicijuoti konstitucinės justicijos bylas Konstituciniame Teisme (taigi ne tik politinių valdžių atstovams – Seimui, Prezidentui ar Vyriausybei – palikta teisė kreiptis į Teismą), antra, visus be išimties teismus saisto Konstitucinio Teismo sprendimų (plačiaja prasme, mat išskiriami trijų rūšių Konstitucinio Teismo aktai – sprendimai, išvados ir nutarimai) galutinumas ir neskundžiamumas, trečia, visi teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotos konstitucinės doktrinos. Kita vertus, organizaciniu ir administraciniu atžvilgiu minėtos teismų sistemos Konstitucijoje yra atskirtos.

Pagal Konstitucijos 107 str. 1 d. įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Tai reiškia, kad kiekvienas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (ar jo dalis), pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada negalės būti taikomas. Be to, Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį³⁸. Lietuvos konstitucinės justicijos sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams. Kad galėtų Teismas nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus, tai yra savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą. Konstitucinis Teismas viename iš nutarimų dar kartą pabrėžė iš Konstitucijos jam kylančius įgaliojimus, jog įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucijos nuostatas turi tik Konstitucinis Teismas³⁹. Kitoks Konstitucinio Teismo įgaliojimų aiškinimas paneigtų pačią Teismo konstitucinę paskirtį⁴⁰. Kitaip sakant, visi kiti, tarp jų ir politikų, aiškinimai tampa subordinuoti Konstitucinio Teismo oficialiajam aiškinimui. Pasak E. Kūrio, interpretacinė diskrecija yra konstitucinės kontrolės teisėtas kūdikis⁴¹. Taip konstitucinė interpretacinė kompetencija tapo ne tik faktiškai, bet ir formaliai išimtinė Teismo kompetencija. Konstitucinio Teismo aiškinimo funkcija yra vienodo Konstitucijos taikymo būtina prielaida ir nuoseklios bei prognozuojamos konstitucinės kontrolės esminė sąlyga⁴². Suprantama ir tai, kad aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus, kadangi tik visapusiškai aiškinant Konstituciją, galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti,

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

⁴¹ Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004. Nr. 1 (43). 120

⁴² Ten pat.

kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir, kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją⁴³.

Kaip pažymi prof. E. Kūris, Konstitucija ne visuomet skrupulingai vykdoma, neretai ir atvirai pažeidinėjama, tad Konstitucinis Teismas – vienas svarbiausių tokio koregavimo mechanizmų⁴⁴. Konstitucijoje įtvirtinta, kad valdžios galias riboja Konstitucija, kad negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas, priešingas Konstitucijai, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, gali kreiptis į teismą, kad teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Šios Konstitucijos nuostatos yra konstitucinės kontrolės prielaidos. Konstitucija nustato tik bendrus valstybės valdžios institucijų ir asmens bei visuomenės teisinės padėties pagrindus. Ji negali būti labai detali ir palieka plačią erdvę įstatymų leidėjui šių santykių detaliai sureguliuvimui⁴⁵. Kadangi įstatymų leidėjas gali veikti tik tautos įgaliotas ir tik Konstitucijos rėmuose, o tam tikri veiksmai neleistini net parlamentui – iškyla konstitucinės teisminės kontrolės poreikis⁴⁶. Tikslindami panašias Konstitucijos nuostatas bei kurdami naujas, parlamentai, jausdamiesi turį visišką įstatymų kūrimo laisvę, politinių kovų, diskusijų bei rinkiminių kampanijų įtakoje, pernelyg plačiai naudodamiesi įstatymų kūrimo teise gali kelti grėsmę laisvei⁴⁷. Kadangi demokratinėje valstybėje vienintelis suverenas yra piliečiai, todėl būtinas mechanizmas, galintis apsaugoti pagrindines individo teises nuo įstatymų leidėjo⁴⁸.

Lietuvoje konstitucinę kontrolę atlieka tik Konstitucinis Teismas ir Konstitucija aiškiai apibrėžia Konstitucinio Teismo funkcijas: įstatymų ir kitų Seimo aktų, Prezidento ir Vyriausybės aktų atitikimo konstitucijai tikrinimas, bei išvadų formulavimas dėl rinkimų įstatymų pažeidimo, tarptautinių sutarčių neprieštaravimo Konstitucijai, taip pat išvadų teikimas, ar Prezidento sveikatos būklė leidžia eiti pareigas, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinio Teismo įstatymas iš esmės tik atkartoja šias Konstitucijoje nustatytas Konstitucinio Teismo funkcijas.

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1 (1) straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 85-3094.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

⁴⁴ Kūris E. Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija // Seimo kronika, Nr. 13 (219), p. 763.

⁴⁵ Kūris E. „Konstitucijos dvasia“ Jurisprudencija, 2002, Nr. 30 (22), P. 20

⁴⁶ Laurynas Bučalis. „Ar Konstitucinis Teismas savo nutarimuose gali išeiti už pradinio kreipimosi ribų“, International Journal of Baltic Law Volume 1, No.3 (June, 2004). P. 4

⁴⁷ Louis Favoreu. „Konstituciniai teismai“, vert. Egidijus Jarašiūnas (Vilnius: Garnelis, 2001), P. 25

⁴⁸ Ten pat, P. 35

Įvairūs mokslininkai skirtingai vertina Konstitucinio Teismo statusą ir vietą valstybės institucijų sistemoje. Lenkijoje ir Vengrijoje paplitusi nuomonė, kad Konstitucinis Teismas nėra kurios nors valdžios dalis, Vokietijoje – aukščiausias teismas, kurio galios apribotos Konstitucijos aiškinimu, Prancūzijoje kai kurie mokslininkai Konstitucinį Teismą prilygina politinių organų kategorijai⁴⁹. Kai kurių autorių teigimu, Konstitucinis Teismas yra ir nacionalinio saugumo užtikrinimo garantas, nes gina konstitucinę santvarką⁵⁰. Plačiaja prasme, Konstitucinio Teismo funkcija – užtikrinti Konstitucijos laikymąsi ir jos viršenybę teisės sistemoje.

1.2. Konstitucinis Teismas ir valstybės valdžių sistema

Lietuva yra pasirinkusi austrišką, arba europietišką, konstitucinės justicijos modelį, t. y. čia įkurtos specialiosios institucijos, kurioms pavesta konstitucingumo kontrolės misija. Specialiosios konstitucinės kontrolės institucijos naudojasi išskirtiniu konstituciniu statusu ta prasme, kad jos turi visas nepriklausomumo garantijas, kas apsaugo nuo bet kokios įtakos ar spaudimo. Išnagrinėkime Lietuvos konstitucinės kontrolės institucijos konstitucinį statusą valdžios institucijų sistemoje. Atsakydami į šiuos klausimus, mes kartu pabandysime atsakyti ir į dar svarbesnįjį klausimą – konstitucinės justicijos institucijos formuojama jurisprudencija gali būti laikoma argumentu įstatymų leidyboje ar ne.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (VIII skyrius, 102-108 str.) ir Konstitucinio Teismo įstatyme⁵¹ yra įtvirtintas Konstitucinio Teismo, kaip nepriklausomo ir savarankiško teismo, statusas. Taip siekiama apsaugoti šias institucijas nuo galimo politinių valdžių spaudimo, kuris keltų grėsmę institucijos nepriklausomumui. Nepabijochiau teigti, kad šis statusas suteikia ypatingą, gal ir net ir dominuojančią vietą demokratiinių institucijų tarpe. Kai kuriems egzistuoja tikra priešprieša tarp pačios konstitucingumo kontrolės egzistavimo ir demokratiinių principų⁵². Klausiamo, ar įmanoma demokratine save laikančioje valstybėje ne rinktam, o paskirtam ir tikros demokratinės legitimacijos neturinčiam devynių teisėjų kabinetui, kontroliuoti ar net cenzūruoti parlamentą – aukščiausią demokratinę legitimaciją turinčią politinę tautos instituciją? Arba, kaip pasakytų įstatymų leidžiamosios valdžios atstovas, konstitucinės kontrolės institucionalizavimas tolygus parlamento manevrų laisvės apribojimui bei dalies parlamento

⁴⁹ Haroldas Šinkūnas „Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje“, Teisė 2003 (49) P. 8

⁵⁰ Mikelėnas V., Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius, 1997, P. 131

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės Žinios. 1993, Nr. 6-120.

⁵² Drago G. Contentieux constitutionnel français. 2e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2006. P. 99.

prerogatyvų nusavinimui. Valdžia gauna įgaliojimus iš tautos ir niekada neprilygs tautai suverenumu⁵³. Kadangi valstybės valdžia tegali veikti tik tai Konstitucijos ribose, ji yra aprėžta Konstitucijos nuostatais, kurių ji peržengti negali⁵⁴. Nominaliai neribota (suvereni) viena ar kita aukščiausioji valdžios institucija neišvengiamai nuolat bus stumiama valdžios galių ekspansijos link⁵⁵. To išvengiant būtina konstitucingumo kontrolės misiją atliekanti institucija. Atrodo, kad konstitucingumo kontrolė nėra pavojus demokratijai, ji yra, priešingai, garantija, kad tautos reprezentantai neuzurpuos tautos valios. Konstitucinė justicija yra demokratijos papildinys, suprantant, jog vien formalių demokratinio balsavimo procedūrų nepakanka, kadangi reikia žiūrėti teisių turinio, esmės ir prasmės. Pabrėžtina ir tai, jog konstitucinės priežiūros institucija jokių būdu nėra viršesnė už kitas tris – įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę – valdžias, greičiau yra paminėtų valdžių pusėje su jai priskirta steigiamosios valdžios misija užtikrinti Konstitucijos viršenybę.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamoje oficialioje doktrinoje, „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja Konstitucija“ (Konstitucijos 5 str.). Minėto straipsnio 2 d. nuostata, kad valdžios galias riboja Konstitucija, yra pažeidžiama, jeigu nustatomas toks teisinis reguliavimas, kad konstituciškai nepagrįstai išplečiamos Konstitucijos 5 str. 1 d. nurodytos valstybės valdžios institucijos galios⁵⁶. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad visos konstitucinės nuostatos yra tarpusavyje susijusios taip, kad vienu nuostatų turinys neatsiejamai susijęs su kitų jos nuostatų turiniu, o visos Konstitucijos nuostatos sudaro darnią sistemą⁵⁷. Išanalizavus minėtasias normas galima teigti, kad taip suponuojama konstitucinės priežiūros institucijos galia tikrinti teisės aktų konstitucingumą. Plačiau nenagrinėsime mokslininkų nuomonių susijusių su tuo, kad Konstitucinio Teismo nelaiko teismu grynąja to žodžio prasme⁵⁸, nes tai jau galėtų būti kito mokslinio baigiamojo darbo tyrimo objektas.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad konstatuotina, kad tiek pagal konstitucinę jurisprudenciją, tiek pagal mokslinę doktriną išskyrus keletą išimčių, Konstitucinis Teismas yra laikytinas savarankišku ir

⁵³ Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 42.

⁵⁴ Romeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Konstitucinės institucijos. Suverenitetas. T. 1. Vilnius: Pradai, 1995. P. 191.

⁵⁵ Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 150.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. Valstybės Žinios. 2004. Nr. 181-6708

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės Žinios. 2006. Nr. 65-2400.

⁵⁸ Anot A. Vaišvilos, Konstitucinis Teismas nėra teismas: nors pagal pavadinimą – jis teismas, pagal funkcijas – ne teismas, nes nevykdo teisingumo. Vaišvila A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose // Jursiprudencija, 2006. Nr. 8 (86). P. 12.

nepriklausomu Teismu, vykdančiu konstitucinį teisingumą, garantuojančiu Konstitucijos viršenybę ir konstitucinį teisėtumą⁵⁹. Institucija, Konstitucijoje įvardyta kaip teismas, savo konstitucine prigimtimi negali būti ne teismas, t. y. teisminė institucija. Parlamentarų siekis Lietuvos konstitucinės kontrolės instituciją priversti save „susinaikinti“⁶⁰ atsisuko prieš juos pačius. Teismas konstatavo, kad vien tai, jog Konstitucijoje yra atskiri skirsniai „Teismas“ ir „Konstitucinis Teismas“ nėra ir negali būti pagrindas aiškinti, esą, Konstitucinis Teismas nėra teismas – teisminės valdžios dalis, ir yra kažkur už teisminės sistemos ribų. Priešingai, tai ne paneigia Konstitucinio Teismo buvimo teismų sistemos dalimi, bet pabrėžia ypatingą jo statusą teisminės valdžios sistemoje, o kartu ir visų valstybės valdžią vykdančių institucijų sistemoje. Pabrėžiami ir išryškunami Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties ir kompetencijos ypatumai⁶¹. O tai, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams ir taip panaikinti jų teisinę galią, pašalinant visam laikui iš teisės sistemos, ir tai, kad Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – teikti jos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias ir taikančias institucijas, akivaizdžiai liudija, kad Teismas negali būti ne valstybės valdžią įgyvendinančia institucija⁶².

Kadangi mūsų šio poskyrio tikslas apibrėžti Konstitucinio teismo vaidmenį valdžių sistemoje, verta padaryti trumpas išvadas susijusias su valstybės valdžios sistema ir Konstituciniu teismu. Valstybės valdžia – tai valstybės funkcijų įgyvendinimo per valdingus įgaliojimus turinčias institucijas svarbiausias būdas. Demokratinėse šalyse valstybės valdžios institucijų organizavimo pagrindinis principas yra valdžių padalijimo į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę, kurios yra visiškai savarankiškos ir nepriklausomos, teorija⁶³.

Valdžių padalijimas – tai vienas iš svarbiausių demokratinės valstybės konstitucinių principų, kuris lemia valstybės valdžios organizaciją, jos funkcionavimą, garantuoja žmogaus teises ir laisves. Valdžių padalijimo principą sąlyginai galima suskirstyti į dvi tarpusavyje glaudžiai susijusias dalis: pirmoji – tai valdžių atskyrimas, antroji – valdžių sąveika. Valdžių atskyrimas – tai ne tik valdžių suskirstymas į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę, bet ir jų formavimo tvarkos, teisinio statuso, galių bei kompetencijų nustatymas ir jų savarankiškumo užtikrinimas. Valdžių sąveika – tai valdžios institucijų

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl teisėjų darbo apmokėjimo įstatymo normų“; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Vyriausybės sprendimo koncentruoti rinkos struktūras“.

⁶⁰ Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų // Jurisprudencija, 2006, Nr. 12 (90). P. 8.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

⁶² Ten pat.

⁶³ Čiočys P. A. Teisės pagrindai. Mokomoji knyga. Trečiasis leidimas, Vilnius, 2002, P. 70

bendradarbiavimas, veiksmų derinimas, „stabdžių ir atsvarų“ sistemos funkcionavimas, kuris užtikrina valdžių tarpusavio kontrolę, viena kitos sulaikymą ir jų pusiausvyrą⁶⁴. Valdžių sąveikos būtinumą lemia tai, kad nė viena iš valdžios institucijų negali atlikti savo funkcijų, nederindama veiksmų su kitomis valdžios institucijomis⁶⁵. Valdžių sąveikos procese vyksta valdžios institucijų bendradarbiavimas ir veiksmų derinimas, sprendžiant bendrus valstybinės reikšmės klausimus. Valdžių lygiateisis bendradarbiavimas neįmanomas be valdžios institucijų pusiausvyros, jų tarpusavio kontrolės, kurias užtikrina „stabdžių ir atsvarų“ sistema. „Stabdžių ir atsvarų“ sistemos veikimas yra pagrįstas tuo, kad kiekviena iš valdžios institucijų, turėdama skirtingas galias ir kompetencijas savo funkcijoms įgyvendinti, turi dar ir tam tikrus įgaliojimus viena kitos atžvilgiu. Šie įgaliojimai valdžių sąveikos procese užtikrina kiekvienai iš valdžios institucijų galimybę neleisti nė vienai iš jų peržengti savo kompetencijos ribų ir piktnaudžiauti valdžia⁶⁶.

Valdžių padalijimu pagrįstoje valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sistemoje teisminė valdžia svarbi ne tiek tuo, kad vykdo teisingumą (tradiciskai suprantamą kaip konkrečių bylų nagrinėjimą laikantis nustatytos teismo nagrinėjimo tvarkos), kiek jai būdingomis teisinėmis galimybėmis daryti įtaką įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių sprendimams⁶⁷. Taip teisminė valdžia įgyja galimybę vykdyti teisingumą, daryti poveikį valdžios sprendimams ir taip ji yra integruojama į stabdžių ir atsvarų sistemą, prisideda prie teisėkūros.

Teisminės valdžios vieta stabdžių ir atsvarų sistemoje yra svarbi, nes vykdydama teisingumą ir priimdama konkretaus individo teises ir interesus liečiančius sprendimus, teisminė valdžia privalo saugoti ir ginti kiekvieno asmens teises ir teisėtus interesus. Būtent dėl to teisminei valdžiai suteikta teisė tikrinti įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių priimamų teisės aktų teisėtumą, spręsti valstybės institucijų ginčus, nagrinėti piliečių skundus dėl valstybės institucijų ir pareigūnų veiksmų. Ypatingą teisminės valdžios vietą valdžių padalijimo sistemoje rodo tai, kad kitos valstybės valdžios negali atšaukti teisminės valdžios priimtų sprendimų, o įstatymų leidžiamosios valdžios priimti teisės aktai gali netekti galios įstatymų konstitucingumą kontroliuojančios teisminės valdžios sprendimu, be to, vykdomosios valdžios sprendimus teisminė valdžia gali panaikinti arba pakeisti⁶⁸. Verta paminėti vieną iš svarbiausių

⁶⁴ Kazimieras Monkevičius. „Valdžių padalijimo principas 1922 m. Lietuvos valstybės Konstitucijoje“, Parlamento studijos. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr5/5_teise_monkevicius.htm, prisijungimo data 2010 09 25.

⁶⁵ Jarašiūnas, E. Konstitucinė valstybės valdžios institutų sistema. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001, P. 686

⁶⁶ Kazimieras Monkevičius. „Valdžių padalijimo principas 1922 m. Lietuvos valstybės Konstitucijoje“, Parlamento studijos. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr5/5_teise_monkevicius.htm, prisijungimo data 2010 09 25.

⁶⁷ Haroldas Šinkūnas, „Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje“, Teisė 2003 (49) P. 8 <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/49/tomas-49.html> Prisijungimo data 2010-03-02.

⁶⁸ Ten pat.

Konstitucinio teismo nutarimų, t.y. Konstitucinis Teismas 2006 m. birželio 6 d. priėmė nutarimą⁶⁹, kuriame konstatavo, kad teismai, pagal Konstituciją vykdančys teisminę valdžią Lietuvoje, yra priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų. Aiškindamas Konstitucinio Teismo prigimtį ir egzistuojantį konstitucinį statusą, teismas teigia, kad Konstitucinis Teismas yra ne kas kita, o konstitucinės justicijos institucija, vykdanči konstitucinę teisminę kontrolę. Pagal savo kompetenciją sprendamas žemesnės galios teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams ir vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas savarankiškas ir nepriklausomas teismas vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Konstitucinio Teismo pavadinimas yra tiesiogiai įtvirtintas pačioje Konstitucijoje. Valstybės valdžios institucija, kuri pačioje Konstitucijoje yra įvardyta kaip teismas, savo konstitucine prigimtimi negali būti ne teismas, t. y. ne teisminė institucija.

Apibendrinant galima teigti, kad pagal valdžių padalijimo principą, kurio veikimas pasireiškia per valdžių padalijimą ir valdžių sąveiką, yra išskiriamos trys valdžios – įstatymo leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė. Konstitucinis Teismas priskiriamas teisminei valdžiai, tačiau šis teismas vykdo ypatingą funkciją – konstitucinę kontrolę. Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija, esanti valstybės institucijų sistemos grandinėje, sauganti suvereno (tautos) teises bei užtikrinanti valdžių padalijimo principo įgyvendinimą ir demokratinės teisinės valstybės egzistavimą. Išsiaiškinus Konstitucinio Teismo statusą ir vietą valdžių sistemoje, vertėtų plačiau panagrinėti Konstitucinio Teismo ryšį su įstatymų leidyba, bei panagrinėti kaip Konstitucinis Teismas, įgyvendindamas jam Konstitucijos pavestas funkcijas bei uždavinius, įtakoja įstatymų leidybą.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

2. KONSTITUCINIO TEISMO RYŠYS SU ĮSTATYMŲ LEIDYBA

Šiuolaikinės demokratinės valstybės grindžiamos valdžių padalijimo principu. Šis principas reiškia, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra, kad kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtą atitinkanti kompetencija, kad institucijos kompetencijos konkretus turinys priklauso nuo tos valdžios vietos bendroje valdžios sistemoje ir jos santykio su kitomis valdžiomis, nuo tos institucijos vietos tarp kitų institucijų ir jos įgaliojimų santykio su kitų institucijų įgaliojimais, kad Konstitucijoje tiesiogiai nustačius konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimus viena valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu⁷⁰. Vadinasi remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 str. 2 d. galime teigti, kad Lietuvoje įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso Seimui, kuris ir leidžia įstatymus.

Tačiau pažymėtina, kad parlamentas tradiciškai ne tik leidžia įstatymus, bet jam nustatytos galios vykdyti Vyriausybės veiklos kontrolę, atstovauti tautai, priimti įstatymus, tvirtinti biudžetą ir pan.⁷¹. Parlamentarizmo nuotaikos daugelyje Rytų ir Vidurio Europos valstybių, atsispindi šių šalių tarpukario pirmosiose konstitucijose, kurios daugeliu atvejų buvo Vakarų Europos konstitucinių valstybės valdymo formų sekėjos. Lietuvos parlamentinę Respubliką⁷² (kurioje įsitvirtino iš Vakarų atėjusios legicentrizmo tendencijos) įtvirtinantį pamatinį teisės aktą pakeitė autoritarinis režimas ir jį reprezentuojančios 1928 ir 1938 m. konstitucijos, kitaip sakant, įstatymų leidėjo funkcijos perėjo iš Seimo į Prezidento rankas. Po pusės amžiaus užsitęsios okupacijos Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucija, įtvirtinusi parlamentinės respublikos valdymo formą⁷³, įstatymų leidybą patikėjo dviem subjektams – tautai ir Seimui. Prieš pradėdant kalbėti apie Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ryšį su įstatymų leidyba, vertėtų trumpai apibrėžti kas yra įstatymų leidyba Lietuvoje, kokie yra suformuoti pagrindiniai doktrininiai elementai konstitucinėje jurisprudencijoje.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 24 d. ir 2002 gruodžio 24 d. nutarimai.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁷² Seimas buvo pripažintas vieninteliu įstatymų leidėju pagal 1922 m. rugpjūčio 1 d. Konstituciją. Tačiau padėtis tapo teisiškai neapibrėžta po 1926 m. gruodžio 16 d. perversmo ir ypač po to, kai 1927 m. balandžio 12 d. buvo paleistas Seimas. Nelikus Seimo ir nekonstitucionalizavus įstatymų leidėjo statuso, įstatymų leidimas buvo iš esmės paralyžiuotas. Belieka konstatuoti, kad Respublikos Prezidentas iki 1938 m. Konstitucijos priėmimo buvo vienintelis įstatymų leidėjas. Dar reikšmingesnis Prezidento, kaip įstatymų leidėjo vaidmuo buvo įtvirtintas 1938 m. Konstitucijoje. Daugiau: Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001. P. 44-51.

⁷³ Daugiau: Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

2.1. Konstitucinė kontrolė ir įstatymų leidyba

Verta pažymėti, kad valdžių padalijimas – demokratinės valstybės valdžios principas. Pagal tradicinę valdžių padalijimo teoriją valstybės valdžios skirstomos į: 1) įstatymų leidžiamąją; 2) vykdomąją; 3) teisminę.⁷⁴ Nagrinėjant pasirinktą temą mums svarbu išskirti įstatymų leidžiamąją valdžią⁷⁵. Taigi šiai valdžiai yra patikėta įstatymų priėmimas⁷⁶. Derėtų pritarti mokslininko D. Beinoravičiaus minčiai, kad įstatymų leidyba yra viena iš sudėtingiausių valdžios vykdomų procedūrų⁷⁷. Vadinasi, parlamentą, kurį sudaro tautos išrinkti atstovai, turi saistyti pareiga užtikrinti demokratiją ir tautos dalyvavimą valstybės valdyme. Būtina pažymėti, kad ne tik parlamentas, bet ir pati tauta tiesiogiai gali priimti įstatymus. Įstatymais reguliuojami svarbiausi visuomeniniai santykiai ir daromas poveikis socialiniams reiškiniams, kitaip tariant jeigu įstatymas atitinka visuomenės lūkesčius, įsivyrąja kompromisas, o jeigu ne – sukuriamas konfliktas. Įstatymai yra priimami laikantis sudėtingos įstatymų leidybos procedūros. Tikslinga į ją pažvelgti iš teisinio įstatymo pusės. Tačiau prieš tai dar kartą norėčiau priminti, kad šiuolaikinėse valstybėse yra paplitusi nuomonė, kad parlamentas yra įstatymų leidžiamoji valdžia, o jo pagrindinė funkcija yra įstatymų leidyba. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 str. 2 d. nustatyta, kad Seimas leidžia įstatymus. Drįščiau teigti, kad tai ne viena iš parlamento funkcijų, o tai „svarbiausia“ funkcija, kurią įgyvendinant pasireiškia valstybės suverenitetas. Norint kuo tikslesnio sąvokų vartojimo, norėčiau apibrėžti dvi sąvokas – tai yra „įstatymo leidėjas“ ir „įstatymų leidybos proceso dalyvis“. Supratę šių sąvokų netapatumą, galėsime sumažinti painiavą, kuri gali atsirasti pirmą kartą skaitant Lietuvos Respublikos Konstituciją. Mokslininkas P. Ragauskas viename iš savo mokslinių darbų pažvelgė į šią problemą kiek detaliau⁷⁸. Mokslininkas terminu „įstatymų leidėjas“ vadina subjektą, kuriam suteikta galia pareikšti galutinę ir neginčijamą valią dėl įstatymo priėmimo. Ši galia lemia esminį atitinkamo subjekto vaidmenį įstatymų leidyboje. Lietuvoje įstatymų leidėjas yra ne tik Seimas, bet ir tauta. Tiesa, tauta yra suverenas, o Seimas suverenui atstovauja. Anot P. Ragausko, tauta kaip įstatymų leidėjas *de facto* nefunkcionuoja⁷⁹. Nenorėčiau su šia nuomone sutikti, tačiau tai jau kitų mokslinių darbų tiriamasis objektas. Jeigu susipažintume su duomenimis pateikiamais Lietuvos Respublikos Seimo

⁷⁴ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis M. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2002, p. 680.

⁷⁵ Šiame darbe valdžių padalijimo problema neaptariama, nes plačiau apie tai galima pasiskaityti prof. E. Jarašiūno, prof. J. Žilio ir kituose mokslininkų darbuose.

⁷⁶ Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. – Vilnius, 2003, p. 99.

⁷⁷ Beinoravičius D. Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis // Jurisprudencija, 2002, t. 27(19); p. 18.

⁷⁸ Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 195.

⁷⁹ Ten pat., p. 101.

duomenų bazėje ir atlikus duomenų vertinimo bei apibendrinimo darbus, gautume gan šokiruojančius rezultatus - per vienuolika metų po Konstitucijos priėmimo (1992 m. spalio 25 d. – 2005 m. sausio 1 d.) priimta per 4420 įstatymų. Labai svarbu paminėti ir vykdomosios valdžios galių įstatymų leidyboje: nors pagal Lietuvos Konstituciją nei Prezidentas, nei Vyriausybė jokiais sąlygomis negali leisti įstatymų galią turinčių aktų, abi vykdomosios valdžios institucijos gali teikti Seimui svarstyti įstatymų projektus, kitaip tariant joms priklauso įstatymų leidybos iniciatyvos teisė⁸⁰. Be to Respublikos Prezidentas pasirašo (nepasirašo ar vetuoja) bei skelbia įstatymus. Be jau paminėtų įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčių subjektų, Vyriausybės ir Prezidento, Lietuvos Konstitucija numato dar du – Seimo narius ir 50 000 aktyviają rinkimų teisę turinčius Lietuvos Respublikos piliečius.

Pasak A. Vaišvilos, niekas negali panaikinti ar pakeisti įstatymo, išskyrus jį išleidusią instituciją, o konstitucinės justicijos institucija, pripažinusi konkretų įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai, jį ne panaikina, o „tik“ pripažįsta neturinčiu juridinės galios ir netaikomu⁸¹. Be abejo, su tuo nedera ginčytis, nes juk pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją įtvirtintas reguliavimas, kurio pasekoje numatyta tai, kad kiekvieną valdžią įgyvendinanti institucija turi tik jai nustatytą kompetenciją ir kitai valdžiai nevalia jos perimti ar kitaip ją peržengti. Kitaip sakant, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo sprendimais jokių būdu nesiekia pakeisti įstatymo leidėjo valios ar tapti juo. Konstitucinė įstatymų leidėjo kontrolė yra būtina Konstitucijos laikymosi garantija.

Kadangi nemažai teisinės literatūros yra tiek užsienio kalba, tiek ir lietuvių kalba apie įstatymo ir teisės santykį įstatymų leidyboje, norėčiau į šį reiškinį pažiūrėti kritiškai ir pateikti keletą pastabų. Pirmiausia prisiminkime, kad įstatymų leidybos valdžia susijusi su įstatymais, nes jiems reikia kitų platesnių apibrėžčių ir savo turiniu visiškai bendrų vidinių dalykų. Šita valdžia pati yra valstybės santvarkos, kuria ją suponuoja, dalis ir šiuo atžvilgiu yra savyje bei sau anapus jos tiesioginės apibrėžties, bet jos tolesnė plėtotė priklauso nuo įstatymų tobulinimo ir pažangaus bendrųjų vyriausybinių reikalų pobūdžio⁸². Viename iš savo nutarimų dar 2000 metais Konstitucinis Teismas pasisakė, kad įstatymų leidybos stadijos yra svarbios, nei viena iš jų negali būti praleista dėl atitinkamų, kad ir labai svarbių aplinkybių. Taip pat Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymų leidybos procesą sudaro keturios labai reikšmingos stadijos arba elementai:

1. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimas.
2. Įstatymų projekto svarstymas komitetuose ir parlamente.

⁸⁰ Apibendrinus teikiamą informaciją Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazėje, galima prieiti prie išvados, kad kad Vyriausybė apskritai formuoja Lietuvos teisinę politiką, nes dauguma įstatymų projektų „plaukia“ būtent iš Vyriausybės.

⁸¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 248.

⁸² G. W. F. Hegel Teisės filosofijos apmatai arba prigimtinės teisės ir valstybės mokslo metmenys.-Vilnius: Mintis, 2000, p. 442.

3. Įstatymų projekto priėmimas.

4. Įstatymų pasirašymas ir paskelbimas.

Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime⁸³ aiškinama: „Įstatymų leidybos procesas – tai visuma juridiskai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas, ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka. Visuotinai pripažintos yra šios pagrindinės įstatymų leidybos proceso stadijos: įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimas, įstatymo projekto svarstymas, projekto priėmimas, priimto įstatymo promulgavimas ir įsigaliojimas“. Konstitucinis Teismas 1994 m. sausio 19 d. nutarime⁸⁴ yra konstatavęs: „Įstatymas yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Seimo Statuto nustatyta tvarka išleistas pirminis teisinis aktas, išreiškiantis įstatymo leidėjo valią ir turintis aukščiausiąją teisinę galią. Todėl įstatymas gali būti pakeistas arba jo galiojimas gali būti panaikintas ne kitaip, kaip išleidus kitą įstatymą arba Konstituciniam Teismui pripažinus jį prieštaraujančiu Konstitucijai“. Įstatymuose ikūnijami visuomeniškai reikšmingi siekiai. Šiai teisinio reguliavimo rūšiai šiuolaikinėje visuomenėje teikiamas prioritetas. Tai lemia jo išskirtinumą teisės sistemoje.

Konstitucinėje jurisprudencijoje pabrėžiama, kad Konstitucijoje yra įtvirtintos pagrindinės teisinio reguliavimo nuostatos, jos sudaro įstatymų leidybos pagrindą⁸⁵. Konstitucijos 5 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad „valdžios galias riboja Konstitucija“. Tai reiškia, kad Seimas, atstovaudamas tautai, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų leidėjas yra savarankiškas tiek, kiek jo galių neriboja Konstitucija bei įstatymai. Neginčytina Seimo prerogatyva yra priimti, pakeisti, papildyti bei pripažinti netekusiais galios galiojančius įstatymus ir poįstatyminius aktus, tačiau tik laikantis Konstitucijoje nustatytos tvarkos ir visuotinai pripažintų teisės aktų suderinamumo principų⁸⁶. Įstatymų leidėjas turi diskreciją sukonkretinti ir detalizuoti Konstitucijos nuostatas, taip pat teisiškai reguliuoti santykius, kurie Konstitucijoje *expressis verbis* nėra reguliuojami. Svarbu, kad tai darydamas įstatymų leidėjas nepažeistų Konstitucijos principų bei normų⁸⁷. Būtina pažymėti tai, jog konstitucinėje teisės sistemoje įstatymas tapatus teisei tik tuo atveju, jei jis atitinka aukščiausiąją teisę – Konstituciją. Įstatymo teisiškumo matas – Konstitucija. Pripažinus visapusišką įstatymo priklausymą Konstitucijai, turime pripažinti ir tai, kad įstatymas lieka artimiausiu Konstitucijai teisinio reguliavimo sluoksniu, kad visi kiti teisės aktai turi būti priimami remiantis

⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Seimo rinkimų įstatymo pataisų“ // Valstybės žinios, 1993-11-17, Nr. 61-1166

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl žemės reformos pagrindinių krypties“ // Valstybės žinios, 1994-01-26, Nr. 7-116.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Seimo nutarimo Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo klausimais“ // Valstybės žinios, 1997-06-04, Nr. 49-1173

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Seimo nutarimo Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo klausimais“ // Valstybės žinios, 1997-06-04, Nr. 49-1173

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas „Dėl Valstybinių pensijų ir Respublikos Prezidento įstatymų“ // Valstybės žinios, 2002-06-21, Nr. 62-2515.

įstatymais ir negali jiems prieštarauti (tai yra jie turi būti poįstatyminiai aktai)⁸⁸. Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarime⁸⁹ konstatuota, kad tautos įgalioto įstatymų leidėjo – Seimo – priimtame įstatyme išreiškiama Tautos valia svarbiausiais visuomenės gyvenimo klausimais, kad įstatymų normose nustatomos bendro pobūdžio taisyklės, kurios poįstatyminiuose teisės aktuose gali būti detalizuojamos, nustatoma jų įgyvendinimo tvarka. Įstatymų leidyba – daugialypė funkcija, susijusi su plačia įstatymų leidėjo politinės ir teisinės saviraiškos – įstatymų politikos – laisve, politiškai vertinant ir atitinkamai reglamentuojant diskutuotinus klausimus. Legitimuota įstatymų politika nereiškia, kad Seimas turi beribes galias savo nuožiūra leisti tam tikrus įstatymus ar jų neleisti⁹⁰. Anot Konstitucinio Teismo, Seimas savarankiškas tiek, kiek jo savarankiškumo neriboja Konstitucija⁹¹. Kaip įstatymų leidėjas laikosi jam nustatytų kompetencijos ir diskrecijos ribų esant tam tikroms sąlygoms, vertina Konstitucinis Teismas.

Taigi dera trumpai aptarti ne kokia turėtų būti įstatymų leidyba sukonstruota pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir pagal Konstitucinio Teismo išaiškinimą, bet kokia ji yra, ir ką turėtų įstatymų leidėjas daryti, kad kiekvienoje iš šių stadijų matytume įgyvendinamą teisinio įstatymo koncepciją, matytume, kad siekama pasiekti teisinio – socialinio kompromiso idėją. Taigi į tam tikras teorines nuostatas pažvelkime kritiškai. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 68 straipsnį tiesioginę įstatymų iniciatyvos leidybos teisę turi: Seimo nariai, Prezidentas, Vyriausybė, 50 tūkstančių rinkimų teisę turinčių piliečių. Mano nuomone, reikėtų iškelti šį klausimą rimčiau dėl pirmenybės teikimo aktyviam piliečių dalyvavimui, nes juk ir turėtų būti pagal teisiniam įstatymui keliamus reikalavimus, kad pirmiausia žmonės išreikštų savo pageidavimus, o tik vėliau tai būtų diskutuotina ir perduota jų atstovams. Kadangi yra gan sudėtinga įstatymų leidybos schema, tad mano nuomone yra per didelis ir balsų kvorumas, nes taip užkertama riba taip pat tiesiogiai tautai, turinčiai suvereniteto teises dalyvauti valstybės valdyme, t.y., priimant įstatymus.

Kita ne ką menkesnė problema yra tai, kad įstatymų tekstas nėra paprastas interesų surašymas, todėl iniciatyvą reikia tinkamai pasverti, tam reikalingos įvairių mokslų žinios ir įgūdžiai. Ir labai pritarčiau profesorius D. Beinoravičiaus minčiai, kad didelė problema yra įstatymų projektų rengėjų kvalifikacijos trūkumas.

⁸⁸ Egidijus Jarašiūnas. „Įstatymo samprata: istorinis, lyginamasis ir nacionalinis aspektai“, Mokslo darbų periodinis leidinys „Parlamento studijos“ Nr. 4, 2005 m http://www.parlamentostudijos.lt/Nr4/4_teise_Jarasiunas.htm Prisijungimo data: 2008 02 15

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas “Dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo”. Valstybės žinios, 1995-11-02, Nr. 89-2007

⁹⁰ Egidijus Šileikis. Alternatyvi konstitucinė teisė, Vilnius, 2005, P. 328

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993-10-01 nutarimas „Dėl Seimo atsisakymo svarstyti akto projektą“// Valstybės žinios, 1993-10-06, Nr. 51-991

Išreiškus įstatymų iniciatyvos teisę, sukuriamas projektas, kuris parlamente pereina daugybę svarstymo ir tobulinimo stadijų. Tačiau vėlgi tarnaujama ne kokybei, bet kiekybei (2004 – 2009 m.m. – priimta virš 3000 įstatymų, bendrai kalbant ir apie Respublikos Prezidentą, ir Vyriausybę, ir Seimo narius). Tada vėlgi kyla natūralus klausimas, ar gerbiama teisė, ar apskritai vykdomas teisingumas, argi nesvarbiausias tikslas ir siekiamybė turi būti visuomenės skirtingų interesų socialinis kompromisas. Deja, galima daryti išvadas, kad svarbiau kiekybė, o ne kokybė ir juolab visuomenės kompromisas. Ir kaip teigia prof. V. Sinkevičius, įstatymų leidyba visų pirma turi būti grindžiama nuostata, kad teisė ir įstatymas tik tada tampa socialine vertybe, kai išreiškia bendrus visuomenės interesus ir siekius, įkūnija teisingumą⁹².

Atlikus įstatymų projektų iniciatyvos, tobulinimo ir priėmimo analizę, galime prieiti išvados, kad kartais projektai rengiami verčiant arba darant analogus anglosaksų šalių įstatymams. Tačiau tai vėlgi nieko gera neduoda. Vėlgi daugybę kartų yra pabrėžiama, kad įstatymas turi atitikti teisės kriterijus. Todėl ir atsitinka taip, kad ne visi išleisti įstatymai yra teisė.⁹³

Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarime⁹⁴ konstatuota, kad Seimo teisės aktų atitikti Konstitucijai užtikrina ne tik Konstitucinio Teismo vykdoma Seimo priimtų teisės aktų konstitucinė kontrolė, bet ir Seimo įgyvendinama vidinė prevencinė kontrolė Seimo statute nustatytais būdais užkertant kelią leisti įstatymus, kitus teisės aktus, kurie gali prieštarauti Konstitucijai arba kitiems aukštesnės galios teisės aktams. Seimo Statuto 138 straipsnio 2 dalies ir 139 straipsnio 1 dalies nuostatos sudaro Konstitucinio Teismo nutarime įvardytą vidinę prevencinę kontrolę. Kadangi Konstitucinis Teismas nevykdo išankstinės įstatymų konstitucingumo kontrolės, šis prevencinės kontrolės institutas sumažina galimybę priimti nekonstitucinius įstatymus. Negalima tvirtinti, jog tai visiškai užkerta kelią nekonstituciniams įstatymams, tačiau Teisės departamentui pateikus išvadą, kad įstatymo projektas prieštarauja Konstitucijai, Teisės ir teisėtvarkos komitetas privalo preliminariai apsvarstyti šį projektą. Jeigu Teisės ir teisėtvarkos komitetas padaro išvadą, jog projektas prieštarauja Konstitucijai, toks projektas negali būti teikiamas svarstyti Seimo posėdyje. Atliekant prevencinę konstitucingumo kontrolę, didelę įtaką išvadom turi Konstitucinio Teismo praktika. Pavyzdžiui, Teisės departamentas, peržiūrėjęs Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektą⁹⁵, priėmė išvadą⁹⁶, kurioje pateikė pastabas ir svarstymus, ar toks teisinis reglamentavimas nepažeistų visų asmenų lygybės įstatymui ir sąžiningos

⁹² Sinkevičius V. Konstitucijos įgyvendinimas įstatymų leidyboje // *Justitia*, Nr. 5, 1996, p. 2.

⁹³ Sinkevičius V. Įstatymas Konstitucinio teismo nutarimuose // *Teisė*, Nr. 50, 2004, p. 127.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*, 2005-01-22, Nr. 9-289

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektas Nr. XP-1168. Pateiktas 2006-03-06

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento išvada Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektui Nr. XP-1168 Parengta 2006-04-28.

konkurencijos laisvės principų, įtvirtintų atitinkamai Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje ir 46 straipsnio 4 dalyje. Teisės ir teisėtvarkos departamentas savo išvadoje⁹⁷ pritarė Seimo Teisės departamento pastaboms. Pateikdamas savo išvadą, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas rėmėsi Konstitucinio Teismo praktika. Kadangi buvo abejojama projekto nuosatų atitikimu asmenų lygybės principui, komitetas rėmėsi Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimu, 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimu bei 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimu, kuriuose Konstitucinis Teismas yra pasisakęs dėl asmenų lygybės principo. Taigi Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas nusprendė, kad Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektas Nr. XP-1168 prieštarauja visų asmenų lygybės įstatymui ir sąžiningos konkurencijos laisvės principams, įtvirtintiems atitinkamai Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje ir 46 straipsnio 4 dalyje. Taigi toks projektas negali būti teikiamas svarstyti Seimo posėdyje, taip yra užkertamas kelias nekonstitucinio įstatymo priėmimui. Jeigu nebūtų prevencinės kontrolės, nekonstitucinis įstatymo projektas Seimo posėdyje dėl politinių interesų balsų dauguma galėtų būti priimtas ir taip visuomenės santykius reguliuotų prieštaraujantis Konstitucijai įstatymas. Taigi iki to laiko, kol atitinkamas subjektas nesikreips į Konstitucinį Teismą ir nebus priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas, turėtumėm vadovautis nekonstituciniu įstatymu, kuris iškreipia teisinius visuomenės santykius. Tačiau ne visada yra laikomasi prevencinės kontrolės procedūros. Vienas tokių atvejų buvo nagrinėjamas Konstituciniame Teisme. Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarime⁹⁸ buvo nustatyta, jog Seimo Teisės departamentui pateikus išvadą, kurioje, departamento nuomone, įstatymo projekto⁹⁹ nuostata prieštarauja Konstitucijai, įstatymo projektas Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete svarstomas nebuvo, ir tą pačią dieną atitinkamas įstatymas Seimo buvo priimtas ypatingos skubos tvarka. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad taip buvo pažeistas Seimo Statutas, kad šiuo atveju buvo padarytas toks pažeidimas, kuris užkirto kelią taikyti vieną iš Seimo vidinių prevencinių teisinių priemonių, leidžiančių siekti, kad jo priimami įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarautų Konstitucijai. Taigi šiuo atveju buvo pažeistas prevencinės kontrolės procedūra, kuri turi užtikrinti įstatymų projektų atitikimą Konstitucijai, nes nebuvo gauta Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada, kuri, jeigu būtų pritarta Teisės departamento pastaboms, būtų užkirtusi kelią įstatymo projekto svarstymui ir, labai tikėtina, nekonstitucinio įstatymo priėmimui. Taip pat Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pažeidus Seimo

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektas (XP-1168) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Pateikta 2006-12-07

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005-01-22, Nr. 9-289

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86 straipsnio papildymo, 87 straipsnio pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo projektas Nr. IXP-2222(2SP)

Statuto 138 straipsnio 2 dalies (2000 m. spalio 10 d. redakcija) pažeidimas vertintinas kaip esminis įstatymų leidybos procedūros pažeidimas, konstatuotina ir tai, kad šiame įstatymų leidybos proceso etape buvo pažeista ir Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalies nuostata, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros, todėl įstatymas pagal priėmimo tvarką prieštarauja Konstitucijos 69 straipsnio 1 daliai. 2005-2007 metais Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas vertino 93 įstatymų projektų atitikimą Konstitucijai. 57 įstatymo projektai buvo pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, 36 projektai atitiko Konstituciją. Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas išvadose dėl įstatymo projekto atitikimo Konstitucijai dažniausiai konstatuoja, jog įstatymo projekto nuostatos prieštarauja konstituciniam visų asmenų lygiateisiškumo principui (Konstitucijos 29 straipsnis) bei teisinės valstybės principui.

Taip pat konstatuojamas prieštaravimas teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiui, įtvirtintam Konstitucijos preambulėje, teismų savarankiškumo ir nepriklausomumo, konstituciniams valdžių padalijimo, teisėtų lūkesčių, nuosavybės neliečiamumo principui, teisinio aiškumo, diskriminavimo draudimo principams, konstituciniam įstatymų viršenybės principui, teisingo apmokėjimo už darbą principui, proporcingumo principui, sąžiningos konkurencijos laisvės principams¹⁰⁰. Tai konstatuodamas, Teisė ir teisėtvarkos komitetas vadovaujasi Konstitucinio Teismo doktrina, Konstitucinio Teismo nutarimuose suformuluotu Konstitucijos nuostatų aiškinimu. Taigi galima teigti, kad netiesiogiai Konstitucinis Teismas daro įtaką ir įstatymų projektų tolesniam galiojimui.

Pradėkime nuo P. Ragauskio minčių apie Konstitucinį Teismą kaip įstatymų leidybos proceso dalyvį. Pasak jo, kadangi Lietuvoje nėra tokio dalyko kaip prevencinė konstitucingumo kontrolė (nurodomas Prancūzijos pavyzdys), konstatuojama, jog „mūsų Konstitucinis Teismas nėra įstatymų leidybos proceso dalyvis“¹⁰¹. Reikia sutikti su E. Kūriu, kuris įžvelgia tam tikras P. Ragauskio simpatijas išankstinei kontrolei. Buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas vienareikšmiškai pabrėžia, jog Lietuvoje, kur tik ką sukurti savos teisės sistemos pamatai, išankstinės kontrolės įvedimas būtų didžiulė klaida. Esą toks sprendimas būtų užkirtimas kelio tam, kad gyvenimas išryškintų išleistų ir taikomų teisės aktų ydas¹⁰². Be abejonės, Lietuva, kaip konstitucinės kontrolės naujokas, yra pasirinkusi paskesniąją konstitucingumo kontrolę ir dar tik formuoja savosios konstitucinės justicijos tradicijas. Atsižvelgiant į įstatymų leidybos

¹⁰⁰ Pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl preliminarus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos paramos šeimai pagrindų įstatymo projektas (XP-2526) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Pateikta 2007-12-12; Išvada „Dėl preliminarus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos valstybės ir tarvybos palapčių įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XP-1898) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Pateikta 2007-11-09; Išvada „Dėl preliminarus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XP-2540) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Pateikta 2007-12-06; Išvada „Dėl preliminarus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektas (XP-2436) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Pateikta 2007-10-04

¹⁰¹ Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 155.

¹⁰² Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 121.

tempus (vidutiniškai 400 per metus), Konstitucijai prieštaraujančių ir galiojančių įstatymų skaičių (jau nekalbant apie sukeliamas pasekmes) galime tik įsivaizduoti. Tad, jei ne visų, tai tam tikros dalies įstatymų išankstinė patikra, manytina, būtų efektyvi priemonė neleisti įsigalėti Konstitucijai prieštaraujantiems įstatymams¹⁰³, kurių nekonstitucingumą šiuo metu Konstitucinis Teismas gali konstatuoti tik tada, kai į jį kreipiasi tokią teisę turintys subjektai. Lietuvoje konstitucinė kontrolės institucija negali savo iniciatyva pradėti proceso. Teigiama, kad turėdamos tokias galias, konstitucinės priežiūros institucijos sutrikdytų valdžių pusiausvyrą ir taptų dominuojančia valžia¹⁰⁴. Grįškime prie mokslininko P. Ragauskos minčių, nors mokslininkas padaro prielaidą, kad Konstitucinis Teismas su įstatymų leidyba nesusijęs, vėliau pripažįsta, kad tai nėra teisingas požiūris ir kalba apie tam tikrą Teismo sprendimų (plačiąja prasme) įtaką¹⁰⁵. Anot P. Ragauskos, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įstatymų leidyboje dalyvauja dvejopai: tiesiogiai – kaip negatyvusis įstatymų leidėjas ir netiesiogiai – formuluodamas nuostatas, kurios ateityje gali paveikti įstatymų sistemą. Tiesioginis Teismo „dalyvavimas“ įstatymų leidyboje galimas tik nutarimais, kuriuose konstatuotas įstatymo (jo nuostatos) prieštaravimas Konstitucijai. Šis dalyvavimo būdas, kaip minėta, dažnai vadinamas negatyviaja įstatymų leidyba. Netiesioginis dalyvavimas gali reikštis keliais būdais, kuriuos išskiria P. Ragauskas: darant įtaką ir formuojant įstatymų leidybos proceso dalyvių teisinę sąmonę; įstatymo panaikinimo grėsme neformaliai darant įtaką įstatymų leidėjo valiai; „patariant“ įstatymų leidėjui (pvz., pažymint, kokia praktika labiau atitiktų Konstitucijos dvasią)¹⁰⁶. Darydamas išvadą P. Ragauskas nedviprasmiškai teigia, kad Konstitucinis Teismas, vykdydamas negatyviają įstatymų leidybą ne tik realiai garantuoja, kad Seimas nepiknaudžiaus turimais įgaliojimais ir nepažeis Konstitucijos, bet ir tampa *suis generis* įstatymų leidėju (pagal sprendimų teisinę galią ir jų poveikį teisės sistemai)¹⁰⁷. P. Ragauskas prieštarauja potencialiam Konstitucinio Teismo nutarimų būsimu teisiniu reguliavimu gairių nustatymui. Anot jo, jei Konstitucinis Teismas pretenduoja daryti įtaką būsimiems įstatymų leidėjo sprendimams, riboti jo laisvę savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę ir reaguoti į pasikeitusią situaciją, - viršija Konstitucijos jam pavestą funkciją ir ima kištis į iš esmės naujus procesus¹⁰⁸. Tačiau ar įmanoma, kad Konstitucijos saugotojos ir oficialaus aiškintojo formuojama konstitucinė jurisprudencija neįtakotų būsimų įstatymų leidėjo

¹⁰³ Pvz., neaiškumų keliantis parlamento priimtas įstatymo tekstas iš karto turėtų būti nukreiptas į konstitucinės kontrolės instituciją. Vertinimo teisė galėtų būti suteikta nepriklausomam teisės departamentui ar pan. Taip pat tokia teisė galėtų būti suteikta prie Prezidento veikiančiam teisiniu korpusui, kuris kontroliuotų priimamų įstatymų atitiktį Konstitucijai. Kilus neaiškumams, arba nustatčius nekonstitucinių nuostatų įstatyme, toks teisės aktas turėtų būti siunčiamas į konstitucinės kontrolės instituciją.

¹⁰⁴ Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos, 2004. Nr. 1 (43). P. 14.

¹⁰⁵ Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 156.

¹⁰⁶ Ten pat., p. 163-164.

¹⁰⁷ Ten pat., p. 195.

¹⁰⁸ Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos, 2004. Nr. 1 (43). P. 37.

sprendimų? Dar daugiau mokslininkas kalba apie neva neliečiamą parlamento „laisvę“ savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę (P. Ragauskas kalba apie 1922 ar 1992 m. Konstituciją?). Be abejo, tikriausiai neverta priminti, kad P. Ragauskas savo darbuose atvirai abejoja Konstitucinio Teismo, kaip vienintelės valstybės valdžios institucijos, teise pateikti oficialųjį Konstitucijos aiškinimą¹⁰⁹.

Kartais teigiama, kad Konstitucinis Teismas yra negatyvus įstatymų leidėjas, tačiau jis neturi pozityvaus įstatymų leidėjo galių, todėl jo argumentai (konstatuojamoji nutarimo dalis) nėra įstatymas ir nėra juridiskai saistantys¹¹⁰. Reikia pasakyti, kad teikti nutarimo rezoliucinei daliai pirmenybę prieš konstatuojamoje dalyje išdėstomą konstitucinę doktriną, būtų klaidinga. Žymiai didesnę įtaką daro ne pati nutarimo rezoliucija, kuria pripažįstama, kad tikrintas teisės aktas prieštarauja arba ne Konstitucijai. Nutarimo rezoliucija tik koreguoja esamą reguliavimą, o nutarime suformuluota konstitucinė doktrina ne tik pagrindžia priimtą sprendimą, bet ir nubrėžia atitinkamų santykių reguliavimo kryptį, turinį bei pobūdį¹¹¹.

Kyla klausimas, kaip Konstitucinio Teismo formuojama ir byla po bylos plėtojama konstitucinė jurisprudencija ir joje esantys postulatai gali nors minimaliai nepaveikti būsimų įstatymų leidėjo sprendimų. Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinės dalies galia nukreipta į praeitį, tačiau motyvuojamosios dalies argumentų – į ateitį¹¹².

Kalbant apie Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktyvumą galime pastebėti, kad vienu laikotarpiu Konstitucinis Teismas yra aktyvesnis, kitu – santūresnis. Tai būdinga ir daugeliui kitų valstybių konstitucinės justicijos institucijoms, pvz., Vengrijos, Lenkijos ir kt. Kaip minėta, kai Konstitucinis Teismas pripažįsta normą prieštaraujančia aukštesnės galios teisės aktui, jis veikia kaip negatyvusis įstatymų leidėjas. Tačiau negatyviaja įstatymų leidyba Teismas nedalyvauja tiesiogiai įstatymų leidyboje dėl to, kad, jis neturi įstatymų leidybos iniciatyvos teisės. Vadinasi, jis dalyvauja netiesiogiai, eliminuodamas įstatymus ar jų nuostatas iš teisės sistemos, kitaip sakant orientuodamas įstatymų leidėją tam tikru būdu veikti ateityje. Vis dėlto negalima nepastebėti ir to, kad Konstitucinis Teismas veikia ir kaip pozityvusis įstatymų leidėjas. Šioji teisėkūra, kurią netrukus apibūdinsime, be jokių abejonių, turi būti suprantama ne tradicine parlamento pamatinės funkcijos – įstatymų leidybos – prasme.

¹⁰⁹ Anot, P. Ragausko, perdėtas ir nepagrįstas atrodo Konstituciniam Teismui priskiriamas vienintelio oficialaus Konstitucijos aiškintojo statusas. Čia mokslininkas ne tik kritiškai vertina E. Kūrio straipsnyje „Konstitucija ir jos aiškinimas“ iškeltai minčiais, kad „vienintelė institucija, kurios prerogatyva yra Konstitucijos aiškinimas, yra Konstitucinis Teismas“. Mokslininkas taip pat kvestionuoja Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimo nuostatai, jog „pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją“.

¹¹⁰ Vilckickas E. Konstitucinio Teismo išaiškinimai: imperatyvas ar rekomendacija // *Justitia*. 1998, Nr. 2. P. 17.

¹¹¹ Jarašiūnas E. Konstitucinio Teismo įtaka teisės šakoms. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo ir Lietuvos Konstitucinio Teismo VII konferencija. Sieniava, 2002. P. 150.

¹¹² Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // *Teisės problemos*. 2003, Nr. 3 (41).

Kita vertus, Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikio įstatymų leidybai negalime nagrinėti vien žvelgiant į Teismo formuojamą doktriną. Svarbi yra Konstitucijos (tiksliau, Konstitucinio Teismo formuojamos konstitucinės jurisprudencijos) poveikis parlamento įstatymų leidybai.

Pirmiausia sutikime, kad Konstitucinis Teismas priimdamas tam tikrą nutarimą formuoja oficialią konstitucinę doktriną, kuri nupiešia tam tikras gaires teisėkūrai. Kaip nutarimai yra įgyvendinami jau yra kitas klausimas, bet jis yra visuomet vykdomas tuo aspektu, kad, jei rezoliucinėje Teismo nutarimo dalyje yra nutarta, kad įstatymas prieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, jis negali būti ir nėra taikomas. Pastebėtina, kad Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti ne patį teisės aktą, bet teisės aktų ar jų dalių teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams. Kad galėtų Teismas nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus, t. y. savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą, oficialią konstitucinę doktriną. Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamos doktrinos matome, kad net jei ir Konstitucijai prieštaraujantis įstatymas būtų priimtas absoliučiai tautos daugumai referendume, Teismas turėtų įgaliojimus ir moralinę pareigą konstatuoti tokio įstatymo prieštaravimą Konstitucijai. Antra, kai Teismas tam tikrą teisės aktą paskelbia neprieštarujančiu Konstitucijai, jis iš tikrųjų sankcionuoja įstatymų leidėjo veiklos rezultata. Galiausiai, iš Konstitucinio Teismo konstitucinės jurisprudencijos pastebime, kad kartais pasirinkus vieną iš galimų teisės akto aiškinimo alternatyvų, Teismas suteikia tam aktui šiek tiek kitokią prasmę negu jam buvo teikiama ankstesnėje to akto taikymo praktikoje, tuo pačiu konstatuoja, kad tik tokiu būdu aiškinamas aktas neprieštarauja Konstitucijai¹¹³. Paskesniosios konstitucingumo kontrolės didžiausias privalumas turbūt tas, kad iš teisės akto taikymo praktikos galima nustatyti jo neigiamas pasekmes, ko nebūtų įmanoma padaryti Teismui įgyvendinant vien tik prevencinę teisės aktų konstitucingumo kontrolę. Svarbu pabrėžti, kad pagal Lietuvos Konstitucinio Teismo įstatymo 22 str., Konstitucinis Teismas priima trijų rūšių teisės aktus, t. y. nutarimus, išvadas ir sprendimus. Priimdamas nutarimus, Teismas bylą išsprendžia iš esmės. Konstitucijos ir minėto įstatymo numatytais atvejais Teismas priima išvadą – baigiamąjį Teismo aktą. Tuo tarpu atskirais klausimais, dėl kurių byla nėra išsprendžiama iš esmės, gali būti priimtas sprendimas.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 142 „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. vasario 20 d. nutarimo Nr. 266 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės Žinios. 1997. Nr. 5-96.

Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas bylą nagrinėja tik tuomet, kai į jį kreipiasi Konstitucijos nustatyti asmenys.

Seimo statuto¹¹⁴ dvidešimt aštuntajame skirsnyje „Konstitucinio Teismo nutarimų, išvadų, sprendimų įgyvendinimas” nustatyta, jog įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kad įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo priimtas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, konstituciniam įstatymui, ne vėliau kaip per 3 mėnesius Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas turi parengti ir pateikti Seimui svarstyti įstatymo (ar jo dalies) arba kito Seimo priimamo akto (ar jo dalies), kuriuos Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiais Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pakeitimo projektą. Teisės ir teisėtvarkos komiteto teikimu Seimo valdyba gali pasiūlyti Vyriausybei parengti atitinkamo įstatymo (ar jo dalies) pakeitimo projektą. Taip pat labai svarbi nuostata, jog rengiant šio straipsnio 1 dalyje nurodytų įstatymų ar kitų Seimo priimtų aktų pakeitimo projektus, turi būti atsižvelgta į Konstitucinio Teismo nutarime nurodytas teisinio reguliavimo spragas, neatitikimus, kitus trūkumus bei išdėstytus argumentus. Taigi Seimo Statute yra įtvirtinta procedūra, kuri turi būti atliekama Seime po Konstitucinio Teismo nutarimo. Tačiau Seimo narių grupei iškilo klausimas, ar gali kažkas kitas, ne tik išimtinai Teisės ir teisėtvarkos komitetas, parengti ir pateikti Seimui svarstyti įstatymo, kurį Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiais Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pakeitimo projektą.

Konstitucinis Teismas pirmajame 2005 metų nutarime¹¹⁵ pateikė aiškų atsakymą į šį klausimą. Konstitucinis Teismas teigė, jog , vien pažodžiui aiškinant Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalį būtų galima teigti, kad išimtinę teisę (prerogatyvą) parengti ir pateikti Seimui minėtus projektus turi tik Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas, vadinasi, šios teisės neturi joks kitas Seimo komitetas, joks kitas Seimo, kaip Tautos atstovybės, struktūrinis padalinys, joks kitas Seimo narys ar Seimo narių grupė. Toks Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalies aiškinimas akivaizdžiai paneigtų konstitucinį Seimo nario statusą, Konstitucijoje įtvirtintą Seimo, kaip Tautos atstovybės, sampratą. Pasak Konstitucinio Teismo, jeigu Seimo statuto nuostatą aiškintume tik lingvistiškai, tai susidarytų situacija, jog Teisės ir teisėtvarkos komitetas įstatymų leidybos procese reaguoti į Konstitucinio Teismo nutarimus, kuriais tam tikri įstatymai (jų dalys) arba kiti Seimo priimti teisės aktai (jų dalys) buvo pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, įgytų monopolinį statusą, o taip būtų iškreipta, netgi paneigta, ir Konstitucinio Teismo nutarimų bei juose formuluojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos teisinė

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios, 1994-02-25 Nr.15-249

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005-01-22, Nr. 9-289

reikšmė, nes pagal Konstituciją Konstitucinio Teismo nutarimai yra privalomi visiems, tad nė vienam subjektui, dalyvaujančiam įstatymų arba kitų Seimo priimamų teisės aktų leidyboje, negali būti užkirstas kelias savo legislatyvinės iniciatyvas, kitą veiklą grįsti Konstitucinio Teismo nutarimais, juose suformuluota oficialia konstitucine doktrina arba kitais teiginiais. Taigi Konstitucinis Teismas išaiškino, jog Seimo statuto 181-2 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti kaip nustatančios, esą įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo tam tikras įstatymas (jo dalis) arba kitas Seimo priimtas teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, išimtinę teisę (prerogatyvą) parengti ir pateikti Seimui to įstatymo arba kito Seimo priimto teisės akto pakeitimų, papildymų projektus turi tik Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas arba jo teikimu kitas Seimo komitetas ir šios teisės neturi joks kitas Seimo komitetas, joks kitas Seimo, kaip Tautos atstovybės, struktūrinis padalinys, joks kitas Seimo narys ar Seimo narių grupė.

Taigi galima daryti išvadą, jog Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo konstatuojamas įstatymo ar jo nuostatos prieštaravimas Konstitucijai, įpareigoja įstatymų leidėją imtis priemonių – reaguoti, t.y. pakeisti nekonstitucinį santykių reguliavimą arba sureguliuoti santykius, kurie vadovaujantis Konstitucija, turi būti įstatymiškai reglamentuoti. Tačiau negalima teigti, jog Seimas labai operatyviai reaguoja į susiklosčiusią situaciją ir skuba keisti įstatymų nuostatas. Labai dažnai tai užtrunka ilgai. Tačiau paguoda tame, jog Konstitucinio Teismo nutarimas visuomet yra vykdomas tuo atžvilgiu, kad jeigu jo rezoliucinėje dalyje nutarta, jog teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, jis negali būti taikomas.

2.2. Konstitucinio Teismo negatyviosios įstatymų leidybos poveikis įstatymų leidybai

Konstitucinio Teismo santykį su įstatymų leidyba galima konstatuoti *a priori*: juk pati institucija buvo sukurta siekiant užtikrinti, jog įstatymų leidėjas savo veikloje nepažeistų Konstitucijos. Pagal institucinę misiją Konstitucinis Teismas (visų pirma) prižiūri, kad Konstitucija būtų tinkamai įgyvendinama. Taigi, apibendrintai vertinant šios institucijos paskirtį ir funkcijas įstatymų leidyboje, ją galima apibūdinti kaip sargą, prižiūrintį, jog įstatymų leidyboje (tiek proceso, tiek ir rezultato požiūriu) būtų laikomasi Konstitucijos nuostatų¹¹⁶. Tai, kad Konstitucinis Teismas pats negali pakeisti Konstitucijai prieštaraujančio įstatymo turinio, jo pataisyti, skiria jį nuo įstatymų leidimo valdžios. Tipiškas Konstitucinio Teismo poveikis teisėkūrai pirmiausia yra „negatyvioji įstatymų leidyba“ – teisės aktų pripažinimas nekonstituciniais (negaliojančiais) – šiuo atveju daromas tiesioginis poveikis galiojančių įstatymų sistemai, nes būtent toks teismo sprendimas eliminuoja (jis nebegali būti taikomas) iš teisinės

¹¹⁶Petras Ragauskas „Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje“. <http://teise.org/admin/docs/upload/2004%201%20Petras.doc> Prisijungimo data 2008-03-12

sistemos nekonstitucinį įstatymą. Taip pat Konstitucinis Teismas daro įtaką įstatymų leidybai formuluodamas nuostatas, kurios ateityje gali paveikti įstatymų sistemą – tai galima vadinti netiesiogine Konstitucinio Teismo įtaka įstatymų leidybai.

Konstitucinio Teismo veikla įstatymų leidybos srityje paprastai suvokiama ir įvardinama kaip „negatyvioji įstatymų leidyba“. Manychiau taip yra todėl, kad „negatyvioji įstatymų leidyba“ yra natūrali Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo pripažįstama, kad vienas ar kitas įstatymas arba atitinkama jo nuostata prieštarauja Konstitucijai, priėmimo pasekmė. Būtent šie nutarimai iš karto daro tiesioginį poveikį nacionalinei teisės sistemai. Tiesiogiai Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įstatymo ar atskirų jo nuostatų nepanaikina. Tokių įgaliojimų Konstitucija jam nesuteikia. Konstitucinio Teismo nutarimas turi galią *de facto* panaikinti įstatymą ar jo nuostatą, nes pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Konstitucijos 105 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas nagrinėja ir priima sprendimą, ar neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai. Konstitucinio Teismo įstatymo 64 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bylos dėl teisės akto atitikimo Konstitucijai nagrinėjimo Konstituciniame Teisme pagrindas yra teisiškai motyvuota abejonė, kad visas aktas ar jo dalis prieštarauja Konstitucijai pagal:

- 1) normų turinį;
- 2) reguliavimo apimtį;
- 3) formą;
- 4) Konstitucijoje nustatytą priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką.

Vadinasi, Konstitucinis Teismas, priimdamas nutarimą, gali pripažinti, kad ginčijami teisės aktai neprieštarauja arba prieštarauja Konstitucijai ir/ar įstatymams tiek pagal normų turinį, tiek pagal reguliavimo apimtį, tiek pagal formą, tiek pagal Konstitucijoje nustatytą priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką. Gali kilti klausimas, kodėl, paskelbus Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame konstatuotas įstatymo antikonstitucingumas, įstatymas tampa negaliojančiu ir nebegali būti taikomas nuo nutarimo paskelbimo dienos. Atsakymą padiktuoja Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje numatyta, kad negalioja joks Konstitucijai priešingas įstatymas ar kitas teisės aktas. Taigi vadovaudamiesi konkrečiu Konstitucinio Teismo aktu, kuriame toks prieštaravimas konstatuojamas, įstatymas (jo dalis) negali būti taikomas. Konstitucinio Teismo aktai įpareigoja visus subjektus ne tik savo rezoliucinėmis dalimis, bet ir motyvais, kurie yra išdėstyti konstatuojamojoje dalyje. Konstitucinis Teismas leidžia įstatymų leidėjui susivokti, kad reikia pakeisti teisinį reguliavimą, kuris yra pripažįstamas

nekonstituciniu. Paprastai nekonstitucinius teisės aktus reikia šalinti iš teisinės sistemos (juos šalina nekonstitucinį teisės aktą priėmusios institucijos), nors, K. Lapinsko nuomone, Konstitucinio Teismo nutarimu faktiškai yra nutraukiama nekonstituciniu (neteisėtu) pripažinto teisės akto galia ir teisiniais padariniais tai prilygsta jo panaikinimui¹¹⁷. Kita vertus, šiuo atveju gali susidaryti teisinio reguliavimo spragų, net vakuumas, todėl Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais ginčijami teisės aktai buvo pripažinti nekonstituciniais, privalo būti vykdomi priimant naujus, Konstituciją atitinkančius teisės aktus. Didžiulė problema yra ne ta, kad reikia formaliai pataisyti teisinį reguliavimą, pripažintą nekonstituciniu, o ta, kad kartais Konstitucinio Teismo sprendimai gali „reikalauti“ gana skubiai numatyti valstybės biudžete lėšų, kad būtų įgyvendinti valstybės įsipareigojimai savo piliečiams¹¹⁸.

Per „negatyviąją įstatymų leidybą“ Konstitucinis Teismas vaidina pakankamai svarbų vaidmenį formuojant nacionalinę teisės sistemą. Tas vaidmuo svarbus dėl to, kad šiais sprendimais Konstitucinis Teismas „panaikina“ įstatymus (ar jų dalis). Vertėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad tam tikrais atvejais Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo įstatymas (ar jo dalis) pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, *de facto* veikia ir jame nepamintus įstatymus (juos reikia derinti prie naujos teisinės padėties). Labai svarbu yra tai, jog Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai (tuo tarpu Seimo sprendimas priimti įstatymą praeina Prezidento pasirašymo/veto teisės panaudojimo realizavimą. Be to, jie ir neskundžiami (tuo tarpu Seimo sprendimai gali būti revizuojami Konstituciniame Teisme).

E. Šileikis, vertindamas Konstitucinio Teismo įtaką įstatymų leidybai ir galimus Konstitucinio Teismo veiksmus bei galimybes Konstituciniam Teismui įtakoti valstybingumo raidą konstitucinių vertybių įgyvendinimo ir apsaugos linkme teigia, kad „Konstitucinis Teismas: - neturi galių (be tam tikros Konstitucijos 105 str. ar 107 str. pataisos) savo nuožiūra sukurti naują, absoliučiai įstatymuose nemodifikuojamą normą ir įpareigoti įstatymų leidėją iki tam tikros datos šią normą pažodžiui (ar iš esmės pažodžiui) perkelti į atitinkamą įstatymą; - iš esmės pagal savo paskirtį gali (be Konstitucijos pataisos) sukurti pakankamai lanksčią, t.y. įstatymiškai modifikuojamą principinę normą, ne pernelyg išakmiai reikalaujamas, kad ją nuo tam tikros datos (realios sveiko proto požiūriu) įstatymų leidėjas, akceptuodamas Konstitucinio Teismo neformalią funkcinę paskirtį ir galimybę dalyvauti kūrybiškai (ne vien „notariškai“) vadovaujant valstybei, turėtų savaip įterpti į atitinkamą įstatymą; - iš esmės pagal savo paskirtį gali (be tam tikros Konstitucijos pataisos) neoficialiai pripažinti ginčijamo įstatymo nuostatą antikonstitucine „jau dabar“ (t. y. kai iš esmės baigtas bylos nagrinėjimas ir dar oficialiai neskelbiamas

¹¹⁷ Lapinskas K. Acts of the Constitutional Court. – Jarašiusas E. et al. Constitutional Justice in Lithuania. Vilnius: The Constitutional Court of the Republic of Lithuania, 2003, P. 171–201.

¹¹⁸ Stačiokas S. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktų vykdymas ir jų poveikis teisei sistemai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo dešimtoji konferencija "Konstitucinių teismų sprendimų vykdymas ir jų poveikis teisei sistemai", Kaunas, 2006 m. birželio 7 - 10 d.

nutarimas), tačiau dėl galimų – konstituciškai žalingų – padarinių, kurie neišvengiamai kiltų pripažinus ginčijamą įstatymą (ar jo nuostatą) niekiniu, dar galinčia būti taikoma iki tam tikros datos, kada bus oficialiai skelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas ir iki kurio įstatymų leidėjas turėtų „pasiruošti“, t. y. parengti naują įstatyminį reglamentavimą (skirtą pakeisti nuostatas, kurios bus oficialiai pripažintos antikonstitucinėmis¹¹⁹

Konstitucinio Teismo įtaką teisėkūrai iliustruoja pavyzdžiai, kai Seimas ar Vyriausybė taiso arba pripažįsta negaliojančiais savo priimtus teisės aktus dar nesulaukę Konstitucinio Teismo sprendimo. Grupė Seimo narių 1993 m. kreipėsi į teismą dėl Seimo Statuto IV dalies 137 str. 2 dalies nuostatos, reglamentuojančios informacijos apie Seimo sprendimus skelbimą visuomenės informavimo priemonėse. Konstitucinis Teismas priėmė sprendimą nutraukti pradėtą teiseną byloje, nes Seimas, nesulaukęs Konstitucinio Teismo išvados, pakeitė ginčijamą Statuto straipsnį. Toks įstatymo leidėjo elgesys gali būti vertinamas kaip demokratinio brandumo požymis, kai įstatymų leidėjas pripažįsta savo klaidą. Iš kitos pusės, tai įrodo Konstitucinio Teismo įtaką įstatymų leidybai, todėl natūralu, kad ne tik Teismo nutarimų rezoliucinė dalis, bet ir konstatuojamosios dalies argumentacija bei *obiter dictum* tampa svarbia įstatymų leidėjui ir visuomenei¹²⁰.

Labai įdomi yra Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo praktika. Pripažinęs teisės akto neatitikimą Konstitucijai, Federalinis Konstitucinis Teismas naudoja kelis būdus, kuriais gali priversti įstatymų leidėją priimti naują, Konstituciją atitinkantį įstatymą. Pirmasis jų – kreipimasis į įstatymų leidėją, kad šis pataisytų nekonstitucinę situaciją. Savo veiklos pradžioje Federalinis Konstitucinis Teismas tuo apsiribodavo. Taip Federalinis Konstitucinis Teismas parodė pasitikėjimą įstatymų leidėju, pagrįstą tuo, kad jis pats savo laisva valia įvykdys savo konstitucinius įsipareigojimus¹²¹. Manytina, jog tai yra pats priimtinausias reagavimo būdas, kuris nepažeidžia valdžių padalijimo principo ir parodo Konstitucinio Teismo pasitikėjimą ir pagarbą įstatymų leidėjui. Taip įstatymų leidėjas yra moraliai susaistomas ištaisyti savo klaidas, juntama abipusė pagarba.

Antras būdas – tam tikro termino naujam įstatymui priimti nustatymas. Jau ilgą laiką Federalinis Konstitucinis Teismas įstatymų leidėjui tiksliai nustato terminą, kalendorinę datą, iki kada turi būti

¹¹⁹ Egidijus Šileikis. Alternatyvi konstitucinė teisė, Vilnius, 2005, P. 528

¹²⁰ Laurynas Bučalis. „Ar Konstitucinis Teismas savo nutarimuose gali išeiti už pradinio kreipimosi ribų“, International Journal of Baltic Law Volume 1, No.3 (June, 2004)

¹²¹ Hans-Jurgen PAPIER, „Konstitucinio Teismo sprendimų vykdymo problemos“, Tarptautinės konferencijos „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteisimo 10- mečiui, medžiaga, Vilnius, 2004, P. 78

priimtas naujas, Konstituciją atitinkantis įstatymas. Terminas priklauso nuo naujojo įstatymo būtinumo, taip pat nuo įstatymu reguliuojamo klausimo sudėtingumo ir sunkumo¹²².

Trečiasis būdas – tam tikros sankcijos pritaikymas dėl termino praleidimo. Jeigu įstatymų leidėjas per nustatytą terminą nesiima atitinkamų veiksmų, Federalinis Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, taiko skirtingas priemones. Pavyzdžiui, Federalinis Konstitucinis Teismas ne tik pripažino, kad tam tikra teisinė situacija neatitinka Konstitucijos, bet ir numatė nuostatas, kurios išgaliojų, jeigu įstatymų leidėjas per nustatytą laiką neįvykdytų savo įsipareigojimo panaikinti Konstitucijos pažeidimą. Daugeliu atvejų Federaliniam Konstituciniam Teismui nereikia imtis jokių priemonių, nes nekonstitucinis įstatymas gali būti taikomas tik nustatytą laikotarpį, per kurį įstatymų leidėjas turi imtis atitinkamų veiksmų. Visų čia paminėtų rūšių sprendimų pagrindas yra Federalinio Konstitucinio Teismo užduotis saugoti teisės sistemos konstitucingumą ir priversti įstatymų leidėją veikti pagal Konstituciją¹²³. Manytina, jog tai jau yra per daug plačios teismo įgaliojimų ribos. Sankcijų pritaikymas nėra geriausias būdas priversti veikti, priimti sprendimus. Tai tikrai paskatintų skubiai imtis veiksmų, tačiau ne visada tai, kas daroma skubotai, daroma tinkamai. Galima teigti, jog šie būdai gali būti geri ir tinkami tik tada, jei Federalinis Konstitucinis Teismas vadovaujasi Konstitucija, neperžengia savo kompetencijos ribų, nesikiša į įstatymo leidėjo kompetenciją, bei nepriiminėja politinių sprendimų.

Manytina, kad pats geriausias būdas yra kreipimasis į įstatymų leidėją, kad jis pataisytų nekonstitucinį įstatymą. Taip yra parodomas pasitikėjimas įstatymų leidėju. Tačiau susiklosčius tokiai situacijai, kai įstatymo skubus nepataisymas sukelia daug problemų, priimtinas būdas yra termino, iki kada įstatymas turi būti pataisytas, nustatymas. Tačiau šiuo atveju jokių sankcijų įstatymų leidėjui už pavėluotą įstatymo pataisymą pritaikyti nereikėtų, nes sankcijos pritaikymas būtų Teismo kompetencijos ribų peržengimas.

2.3. Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikis įstatymų leidybai

Kiek bebūtų valstybės valdžios institucijų, turinčių specifinių galių įstatymų leidyboje, visada būtina atminti, kad jų tarpe yra tik vienas įstatymų leidėjas – Seimas. Visoms kitoms valdžioms suteikti įgaliojimai šioje srityje yra gerokai siauresni ir turi specialią paskirtį. Ne išimtis ir Konstitucinio Teismo galios bei jomis paremta galimybė įtakoti įstatymų leidybą. Šios galios turi pakankamai aiškiai apibrėžtą

¹²² Ten pat.

¹²³ Hans-Jurgen PAPIER, „Konstitucinio Teismo sprendimų vykdymo problemos“, Tatptautinės konferencijos „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteisimo 10-mečiui, medžiaga, Vilnius, 2004, P. 78

paskirtį. Tai vienas „stabdžių ir atsvarų“ mechanizmo elementų. Tačiau „atsverti ir stabdyti“ Konstitucinis Teismas turi tik tuos įstatymų leidėjo sprendimus, kurie išeina už Konstitucijoje nubrėžtą rėmų. Jei jis pretenduoja daryti įtaką būsimiems įstatymų leidėjo sprendimams, riboti jo laisvę savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę ir reaguoti į pasikeitusią situaciją,– viršija Konstitucijos jam pavestą „stabdymo ir atsvaros“ funkciją ir ima kištis į kokybiškai naujus procesus. To būti neturėtų¹²⁴.

Konstitucinio Teismo praktika yra labai naudinga. Vadovaudamiesi Konstitucinio Teismo praktika, galime lengviau nuspėti jo sprendimus bei įstatymų leidėjo veiklos kryptis. Konstitucinio Teismo jurisprudencijos dėka įstatymų leidėjai ne tik turi jų išleistų teisės aktų vertintoją, kontrolės subjektą, bet ir gali tam tikru mastu nuspėti jo veiksmus (tiek įstatymų leidybos procese, tiek ir jam pasibaigus). Pagaliau, ji ne tik suteikia galimybę Seimui nuspėti priimamo įstatymo likimą, padeda geriau suvokti Konstitucijos nuostatų turinį, bet ir prisideda formuojant teisinę sąmonę. Naujojoje konstitucinės teisės paradigmoje išryškėjusi Konstitucinio Teismo aktų galia išplaukia iš pačios Konstitucijos.

Tai pačios Konstitucijos galia, nes ją galima įveikti tik priimant Konstitucijos pataisą, o ne išleidžiant įstatymą ar kitą teisės aktą. Šitai pasakytina ne tik apie Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriais teisės aktai (ar jų dalys) pripažįstami prieštaraujančiais Konstitucijai, rezoliucines dalis, bet ir apie *ratio* ir *dicta*, kuriais šis pripažinimas grindžiamas. Teismo aktų rezoliucinės dalys yra „nukreiptos į praeitį“ – jomis arba pasireiškia negatyvioji įstatymų leidyba, arba nepasireiškia. Tuo tarpu *ratio* ir *dicta* nukreipti į ateitį – jie teikia gaires būsimajai pozityviajai legislatyvinei veiklai. Suvokimas, kad bet kuri legislatyvinė inovacija gali būti testuojama Konstituciniame Teisme, skatina įstatymų leidėją atsižvelgti į konstitucionalistinius doktrininis argumentus¹²⁵. *Ratio* ir *dicta* tampa įstatymų leidėją saistančiu imperatyvu, nes tikėtina, kad iškilus „analogiškam“ konstituciniam ginčui, Konstitucinis Teismas vadovausis jau suformuluota doktrina.

Kuo daugiau oficialios konstitucinės doktrinos, tuo labiau prognozuojamas ir Konstitucinis Teismas. Konstitucine doktrina Konstitucinis Teismas susaisto ne tik teisėkūros subjektus, bet ir pats save. Tai yra – tegul ir ne šimtaprocentinė – pernelyg didelio aktyvizmo atsvara, viena iš teisėjų savęs suvaržymo formų, garantijų, kad Konstitucijos aiškinimas ir juo grindžiami sprendimai nebus voliuntaristiniai, padiktuoti individualių nuostatų, emocijų ar politinio išskaičiavimo. Svarbu, kad keičiantis Konstitucinio Teismo

¹²⁴Petras Ragauskas. „Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje“. <http://teise.org/admin/docs/upload/2004%201%20Petras.doc> Prisijungimo data 2009 12 09

¹²⁵A. Kubilius. „Constitutional Arguments in Political Decision-Making: Lithuania“, *The Constitution as an Instrument of Change*, ed. E. Smith, Stockholm: SNS Förlag, 2003, P. 69

sudėčiai, ši teisėjų doktrininio savęs suvaržymo nuostata nesilpnėtų¹²⁶. Visa tai, dėl ko Konstitucinis Teismas pasisako konstatuojamojoje savo aktų dalyje, įstatymų leidybai gali būti reikšminga keliais aspektais. Konstitucinio Teismo aktuose įstatymų leidėjui neretai „sufleruojama“, kokios normos yra ydingos, kokių esama spragų. Žinoma, šis „suflerio“ darbas nėra Teismo funkcija.

Tačiau visiškai pagrįsta, kad pastebėjęs tam tikrų trūkumų jis apie tai „informuoja“ suinteresuotuosius asmenis. Teismo praktikoje pakankamai dažnai atkreipiamas dėmesys į teisinio reguliavimo neapibrėžtumą, nenuoseklumą, nesuderinamumą. Įstatymo leidybos proceso dalyvių reakcija į šiuos pastebėjimus būna įvairi, o „išsiklausoma“ į juos dažniausiai tada, kai pastebėti trūkumai trukdo siekti įstatymo tikslų arba yra naudingi politinėje kovoje.

Konstitucinio Teismo konstatuojamojoje aktų dalyje pateikiamas Konstitucinio Teismo požiūris į Konstitucijoje bei įstatymuose įtvirtintų normų bei principų turinį ir prasmę. Tai neabejotinai įtakoja įstatymų leidybą (jei ne galutinį rezultatą, tai bent šio proceso metu vykstančius svarstymus ir diskusijas). Aiškindamas teisės principus, Konstitucinis Teismas negali kurti konkrečius elgesio modelius išreiškiančių teisės normų, tačiau esant norminio teisinio reguliavimo nepakankamumui arba/ir prieštaravimui, jis plačiai aiškina ir taiko teisės principus – sukonkretina abstrakčiai išreikštas bendras elgesio kryptis ir tokiu būdu aktyviai veikia, užtikrindamas teisinio reguliavimo darną ir neprieštaravimą. Teisės principus sukonkretinantys aiškinimo rezultatai teisės aiškinimo ir taikymo aktuose formuluojami kaip teismų sprendimų *ratio decidendi* – kaip motyvai ir argumentai, kuriais grindžiama priimto sprendimo rezoliucinė dalis¹²⁷, todėl teisminėje jurisprudencijoje, t. y. interpretuojamo teksto nuostatoms aiškinti skirtų doktrinų ir jomis grindžiamų sprendimų visumoje, randame vienu ar kitu aspektu sukonkretintus elgesio orientyrus, kuriais vadovaujantis vienaip ar kitaip praktiškai yra išsprendžiamos visos norminio reguliavimo problemos. Vadovaujantis teismų kuriamų doktrinų teiginiais yra sprendžiamos teisinės problemos, pašalinamos abejonės dėl teisės principų reguliuojamojo poveikio bei konkuruojančios principų turinio interpretacijos, juose išreikštiems standartams suteikiamas aiškesnis apibrėžtumas. Be to, teisės principų identifikavimas ir platus jų aiškinimas paprastai atveria daug platesnį teisinio argumentavimo lauką¹²⁸.

Taigi teisės principų aiškinimas pratęsia, išplėtoja pirminiuose teisės aktuose įtvirtintą teisinį reguliavimą, labai dažnai iš nagrinėjamų nuostatų kildina naujus elgesio variantus, nubrėžia atitinkamas

¹²⁶ Egidijus Kūris. „Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis“, Tarptautinės konferencijos „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteisimo 10-mečiui, medžiaga, Vilnius, 2004, P. 28-29

¹²⁷ Kūris E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio Teismo *orbiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą // Politologija. 1998. Nr. 1 (11). P. 9–11

¹²⁸ Pavilionis V. Konstitucijos interpretavimas vykdant abstrakčią teisės aktų teisėtumo kontrolę // Konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai. P. 21

elgesio ir jo reguliavimo gaires, todėl faktiškai toks teisės aiškinimas kuria teisę, jos pagrindines idėjas. Tai galėtume pavadinti teisminės valdžios vykdoma teisėkūra. Tačiau tokia teisminės valdžios vykdoma teisėkūra skiriasi nuo įstatymų leidėjo vykdomos teisėkūros.

Pirma, teisminė valdžia (kiekvienas teismas atskirai ir kartu visa teisminė sistema) yra visavertė valdžia šalia atstovaujamosios bei vykdomosios valdžios institucijų ir kartu tai yra vienintelė valdžia, formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Teismų veikla nėra politinė veikla.

Antra, teismas skiriasi nuo įstatymų leidėjo ir tuo, kad neturi formalios teisėkūros aktų iniciatyvos teisės, nėra laisvas pasirinkti teisinio reglamentavimo sritį, todėl teisminė teisėkūra yra teisės įgyvendinimo veiklos „pašalinis poveikis“. Teisės aiškinimas yra pasyvi veikla – teisės normos ir principai aiškinami ne teismo iniciatyva, ne laisva jo nuožiūra, o tik esant pareiškėjo prašymui, tik siekiant pašalinti pareiškėjui abejonių keliančią teisinės praktikos problemą, atsakyti į pareiškėjo iškeltą klausimą dėl teisės akto atitikties įstatymams ir/arba Konstitucijai, patvirtinti ar paneigti teisiniais argumentais grindžiamą abejonę dėl ginčijamame teisės akte nustatyto reguliavimo, bet ne spręsti visuotines visuomenės problemas ar imtis plataus masto teisės sistemos reformų¹²⁹.

Trečia, teismas teisės principus aiškina tik laikydamasis pareiškėjų prašymuose nustatytų ribų, tik ta apimtimi, kurios reikalauja nagrinėjamos bylos aplinkybės, ir baigia aiškinti, kai nustatomas aiškus rezultatas, reikalingas teisiniui ginčui išspręsti¹³⁰.

Ketvirta, teisminę teisėkūrą riboja atitinkami teismo proceso principai – nešališkumas, teismo nagrinėjimo vientisumas, teisėjo ir teismo nepriklausomumas, įrodymų priimtumas, ginčo šalių rungtinėjimas ir kt. Teismas, kaip vienintelė teisingumą vykdanči institucija, negali pažeisti šių principų, taigi privalo savo sprendimus pagrįsti nuoseklia teisine argumentacija¹³¹.

Penkta, formuluodami argumentus savo sprendimams pagrįsti teismai faktiškai suvaržo save, laikydamiesi stare decisis principo, ir užtikrina jurisprudencijos tęstinumą. Spręsdami teisinius ginčus teismai plėtoja savo ankstesniuose aktuose aiškintų nuostatų sampratą, tačiau vadovaujasi ankstesnėse bylose suformuluota doktrina, taigi ne tik nurodo naujus formalius orientyrus įstatymų leidėjui bei visiems kitiems teisinių santykių dalyviams, bet ir patvirtina teisinį pagrindą, kuriuo remiantis yra konstatuojami nauji ir akcentuojami seni teisinio reguliavimo aspektai.

¹²⁹ Jankauskas K. „Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje“, Daktaro disertacija, Vilnius, 2005. P. 173 (http://submit.library.lt/ETD-afiles/MRU/etd-LABT20051017-114820-87997/unrestricted/Dis_Jankauskas.pdf). Prisijungimo data 2008 03 20

¹³⁰ Ten pat.

¹³¹ Summers R. S. Evaluating and Improving legal Processes: A Plea for Process Values // Cornell Law Review. 1974. Nr. 60. P. 1–52; Eckhoff T. Impartiality, Separation of Powers and Judicial.

Galiausiai, būtina suprasti, kad Konstitucinio Teismo nutarimuose išsakytų samprotavimų neįmanoma „įgyvendinti“ per prievartą (išskyrus tai, kad Konstitucijai prieštaraujančios nuostatos negali būti taikomos nuo atitinkamo nutarimo paskelbimo): niekas negali priversti Seimo priimti vieną ar kitą įstatymą, ir tuo labiau, pritarti vienai ar kitai jo normų redakcijai. Žinoma, teiginys „negalima priversti“ yra sąlyginis ir jokių būdu nereiškia, kad įstatymų leidėjas apskritai negali būti ir nėra įtakojamas.

Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo galimybę pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai su jo jurisprudencija nesuderintus įstatymus, šie pasisakymai turi dvejopą reikšmę. Kai Konstitucinis Teismas tokios galimybės neturi, jo vertinimus įstatymų leidėjas gali traktuoti kaip paprasčiausią patarimą dėl tinkamo konstitucinių pareigų įgyvendinimo. Tokiu atveju daug ką lemia teisinės argumentacijos įtikinamumas bei nurodomo reguliavimo priimtinumai. Antai, viename nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė, kad „pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą įstatymu nustatyti žiniasklaidos laisvės garantijas“¹³². Akivaizdu, kad šiuo atveju Konstitucinis Teismas neturi jokių teisinių priemonių priversti įstatymų leidėją tai padaryti. Analogiška situacija dažniausiai susiklosto tuomet, kai postuluojuama įstatymų leidėjo pareiga tiesiog reglamentuoti (kartais ir nurodant konkretų teisinio reguliavimo turinį) vienus ar kitus iki šiol nereguliuotus santykius.

¹³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“ Žin., 2002, Nr. 104-4675

3. LIETUVOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS INSTITUCIJOS SPRENDIMAI IR JŲ ĮGYVENDINIMAS ĮSTATYMŲ LEIDYBOJE 2005-2009 M. M

Pirmiausia sutarkime, kad anaip tol ne leidžiantis įstatymus atstovaujamas organas ar konstitucinės justicijos institucija ir jos kompetencija yra svarbiausia, bet būtent Konstitucijos pradinė prasmė, kitaip sakant, jos autorių intencijos paieška. Ar taip yra, ar taip turėtų būti? Viena vertus, tai įstatymų leidėjo pretenzijos susikertančios su Konstitucijos raide ir, be abejonės, jos dvasia, kuri atskleidžiama konstitucinės kontrolės institucijos jurisprudencijoje. Aukščiausios galios aktas, t. y. Konstitucija ir konstitucinė jurisprudencija suprantami kaip du neatskiriami konstitucinės norminės tikrovės elementai¹³³. Kita vertus, Konstitucijos pradinė prasmė konstitucinės kontrolės institucijoje negali būti suvokiama vienareikšmiškai. Iš tikrųjų, toji Konstitucijos pradžios intencija, galima sakyti, yra devynių savaip mąstančių šiandienos teisėjų kompromiso reikalas, kitaip sakant, virtusi subjektyviai objektyvia Konstitucijos prasme ir nebūtinai identiška tai tikrajai. Konstitucinės justicijos institucija kontroliuoja įstatymą remiantis steigiamosios valdžios įtvirtintais principais, t. y. toji intencija slypi principuose, kuriuos ji deklaruoja pritaikydama tam tikro laikotarpio realijoms. Kitas klausimas, ar konstitucinė justicijos institucija privalo deklaruoti tą pradinę praeityje priimto akto prasmę, tuo pačiu ir ją sudarančius fundamentalius principus¹³⁴. Gal vertėtų prisiminti, JAV Prezidento Ronald'o Reagan'o teisingumo ministro Edwin Messe viešai pasakytą poziciją, kad jis pasisako už pradinės intencijos jurisprudenciją, kada teisėjai atsižvelgia vien tik į konstitucinių nuostatų originaliąją reikšmę¹³⁵. Interpretuodamas konstitucinius principus, teisėjas sukuria tiltą tarp aktualios tautos ir jos pirmtakų iškeltų principų¹³⁶. Mokslinio darbo pradžioje buvo paminėta C. de Gaulle frazė, išsakyta prezidentavimo metu, esą „Konstitucija yra tuo pačiu dvasia, institucijos ir praktika“¹³⁷. Vis dėlto praktika yra be abejonės svarbiausias elementas¹³⁸.

3.1. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti neprieštaraujančiais Konstitucijai

¹³³ Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija // Jursiprudencija. 2006. Nr. 12 (90). P. 32.

¹³⁴ Galbūt net ir nėra tos pradinės prasmės, o ji gimsta būtent Konstitucijos aiškinimo procese. Kitaip sakant, konstitucinės kontrolės institucija aiškindama diena iš dienos Konstitucija ir kuria jos prasmę.

¹³⁵ Toinet M. Et la Constitution créa l'Amérique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988. p. 188.

¹³⁶ Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 190.

¹³⁷ Institut Charles de Gaulle, Association Française de Science Politiques. De Gaulle et ses Premiers ministres 1959-1969. Paris: Ploin, 1990. P. 14.

¹³⁸ 1958 – 2008 Cinquantienne anniversaire de la Constitution française. Paris: Dalloz, 2008. P. 50.

Be kita ko, P. Ragauskas teigia, kad Konstitucinio Teismo dalyvavimas įstatymų leidyboje galimas tik nutarimais, kuriuose konstatuotas įstatymo (jo nuostatos) prieštaravimas Konstitucijai. Nepaisant to, toliau apžvelgsime Konstitucinio Teismo keletą nutarimų tipų. Beje, pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs bylą, gali priimti vieną iš dviejų nutarimų: pripažinti, kad teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams arba, kad teisės aktas prieštarauja. Tai klasikiniai nutarimų rezoliucinės dalies formulavimo būdai. Bet praktikoje formalių „prieštarauja“ ir „neprieštarauja“ nepakanka, nes nagrinėjamos materijos sudėtingumas neretai neleidžia sprendimo redukuoti į paprastą „taip“ arba „ne“, tad nutarimų rezoliucinės dalies formuluotės papildomos tam tikrais tikslinančiais elementais¹³⁹. Tiesa, Konstitucinio Teismo internetinėje svetainėje yra skelbiami statistiniai duomenys apie pateiktus ir išnagrinėtus prašymus ir paklausimus. Pagal tai, nuo 1993 m. iki pat 2009 m. spalio 1 d. Konstitucinis Teismas priėmė 242 nutarimus. Didžiausią dalį sudaro kreipimaisi dėl įstatymų ir kitų Seimo priimtų teisės aktų. Aktų arba normų, pripažintų neprieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams suskaičiuojama bemaž 520, tarp jų daugiausia įstatymų ir Seimo priimtų teisės aktų – 398. Tuo tarpu, aktų arba normų, pripažintų prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams suskaičiuojama 476, iš jų įstatymų ar kitų Seimo priimtų teisės aktų – daugiausia palyginus su kitų institucijų priimamų aktų patikros rezultatais – 371.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai skelbiami neprieštaraujančiais Konstitucijai, kitaip sakant, suteikiamas konstitucingumo „sertifikatas“. Svarbiausia šių nutarimų reikšmė yra ta, kad Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui išsprendus konstitucinį ginčą, teisės akto ar jo nuostatos konstitucingumo prezumpcija virsta teisiniu tikrumu dėl atitikties atitinkamam aukštesnės galios teisės aktui tuo mastu, kuri, be abejonės, lemia Konstitucinio Teismo atlikto tyrimo apimtį¹⁴⁰. Vis dėlto Teismas linkęs konstatuoti ginčyto teisės akto atitiktį ne pareiškėjo nurodytiems teisės aktams ar jų nuostatomis, žinoma ir Konstitucijai¹⁴¹, šis reikalavimas išplaukia iš pačios Konstitucijos dvasios ir raidės.

Konstitucinis Teismas 2005-2008 metais nutarimuose, kuriuose buvo sprendžiamas klausimas dėl įstatymo atitikimo Konstitucijai, pripažino, kad 27 įstatymai neprieštaravo Konstitucijai¹⁴². Pateikiame keletą 2005 metų Konstitucinio Teismo nutarimų pavyzdžių, kuriuose įstatymų nuostatos buvo pripažintos atitinkančiomis Konstituciją.

¹³⁹ Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 254.

¹⁴⁰ Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 255.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai: 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Seimo rinkimų įstatymo pataisų“; 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl savivaldybių teisės nustatyti nuolatines susirinkimų vietas“; 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl apylinkių teismų teisėjų atleidimo“ ir kt

¹⁴² <http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html> Prisijungimo data 2010-04-05.

1) **Pareiškėjas** - Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Muitinės kodekso (Žin., 1996, Nr. 52-1239) 30 straipsnio 1 dalies 2 punktas neprieštaruja Konstitucijos 46 straipsnio 1 ir 4 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 27 d. nutarime¹⁴³ pažymėjo, kad ginčijamo teisinio reguliavimo tikslas buvo sudaryti teisines prielaidas teisingai apskaičiuoti importuojamų prekių muitinę vertę bei maito mokesčių ir užtikrinti, kad asmenys vykdytų savo konstitucinę pareigą mokėti mokesčius, kad muitinės (pareigūnų) veiksmus galima skusti atitinkamom institucijom, taip pat ir teismui, kad nėra pažeidžiamas lygiateisiškumo principas, kad teisinis reguliavimas iš esmės tapatus įtvirtintajam Europos Sąjungos teisės akte - Bendrijos muitinės kodekse, taip pat tarptautiniuose teisės aktuose bei kitų valstybių įstatymuose. Konstitucinis Teismas nutarė, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštaravo Konstitucijai.

2) **Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti**, ar Specialios paskirties akcinės bendrovės "Lietuvos energija" reorganizavimo įstatymo nuostatos, nustatančios šios bendrovės reorganizavimo būdą bei proporcingą jos akcininkų akcijų paskirstymą akcininkams po minėtos bendrovės reorganizavimo, nepažeidžia akcininkų konstitucinės teisės į nuosavybės apsaugą. Pareiškėjas abejojo, ar Specialiosios paskirties akcinės bendrovės "Lietuvos energija" reorganizavimo įstatymo 2 straipsnis, 3 straipsnio 2 ir 4 dalys, kuriomis, pareiškėjo nuomone, buvo pakeista bendra akcinių bendrovių reorganizavimo tvarka, nustatytas akcijų paskirstymo po reorganizacijos naujai steigiamoms bendrovėms būdas, neprieštaruja Konstitucijos 23 straipsniui.

Konstitucinis Teismas 2005 m. kovo 16 d. nutarime¹⁴⁴ pažymėjo, jog atskirų įmonių veiklos ypatumai, jų strateginė reikšmė, dominuojanti padėtis gamyboje ar rinkoje ir t. t. gali lemti jų reorganizavimo ir kitokio pertvarkymo diferencijuotą teisinį reguliavimą, kuris savaime nėra laikytinas neatitinkančiu Konstitucijos. Kartu Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog reorganizuojant arkitaip pertvarkant įmones, kuriose valstybė turi akcijų, negalima pažeisti akcininkų teisių, tarp jų ir turtinių. Konstitucinis Teismas nutarė, jog specialios paskirties akcinės bendrovės "Lietuvos energija" reorganizavimas akcinių bendrovių skaidymo būdu, o taip pat tai, jog po minėtos akcinės bendrovės reorganizavimo akcijos paskirstomos akcininkams proporcingai po reorganizavimo veiklą tęsiančios

¹⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Muitinės kodekso nuostatų konstitucingumo“ // Valstybės žinios, 2005-01-29, Nr. 14-432

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo“ // Valstybės žinios, 2005-03-19, Nr. 36-1184

akcinės bendrovės "Lietuvos energija" ir ją reorganizuojant įsteigtų naujų bendrovių įstatiniams kapitalams, neprieštarauja Konstitucijai.

3) **Pareiškėjo** - Panevėžio miesto apylinkės teismo nuomone, ATPK 1632 straipsnio 6 dalyje numatyta administracinė bauda nuo 20 000 iki 50 000 Lt su prekių konfiskavimu savo dydžiu prilygsta bausmei už apysunkį ar sunkų nusikaltimą, t. y. gerokai pavojingesnę veiką, be to, pagal ATPK 1632 straipsnio 6 dalį asmuo už tą patį nusizengimą yra baudžiamas antrą kartą. Panevėžio miesto apylinkės teismas abejojo, ar toks teisinis reguliavimas neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir dviem Konstitucijos straipsniams - 29 straipsnio 1 daliai (įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs) ir 31 straipsnio 5 daliai (niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą).

Konstitucinis Teismas 2005 m. lapkričio 10 d. nutarime¹⁴⁵ pabrėžė, kad skiriama nuobauda už administracinius teisės pažeidimus turi būti teisinga. Nutarime teigiama, kad įstatymuose sankcijos turi būti konstruojamos taip, kad teismas, taikydamas sankciją už teisės pažeidimą, turėtų galimybę atsižvelgti į visas atsakomybę lengvinančias aplinkybes, taip pat ir į tas, kurios nėra tiesiogiai nurodytos įstatyme, ir paskirti teisės pažeidėjui švelnesnę negu įstatymo numatyta sankcija nuobaudą.

3.2. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, tačiau Seimo dar neįgyvendinti

Pagal Lietuvos Konstituciją (107 str. 1 d.) įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Šio tipo nutarimais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas veikia kaip negatyvusis įstatymų leidėjas. Be kita ko, Teismui priėmus nutarimą, kuriuo įstatymas pripažįstamas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktui, ne tik paneigiama iki šio momento galiojusi konstitucingumo prezumpcija, bet ir panaikinama teisės akto galia. Pagal Konstituciją jį formaliai panaikinti gali tik įstatymų leidėjas. Ar būtina tai padaryti? Pasak E. Kūrio, teisės sistemos lygmeniu problemos kaip ir nebėra, tačiau teisės aktų sistemos lygmeniu problema išlieka¹⁴⁶. Nepanaikinus tokių teisės aktų, teisės aktų sistema pamažu taptų užteršta „šiukšlėmis“ – ji virstų tekstų rinkiniu, eksponuojančiu „teisinius lavonus“¹⁴⁷. Beje, Lietuvos

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl ATPK atitikties Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005-11-12, Nr. 134-4819

¹⁴⁶ Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 127.

¹⁴⁷ Ten pat.

įstatymų leidėjas ne taip jau prastai atlieka šią užduotį. Nutarimai, kuriais prieštaraujančiu Konstitucijai pripažįstamas visas teisės aktas, paprastai priimami įgyvendinant formaliąją konstitucingumo kontrolę. Tuo tarpu materialiosios kontrolės atveju prieštaraujančiomis Konstitucijai dažniausia pripažįstamos tik atskiros ginčijamo teisės akto normos¹⁴⁸. Be kita ko, pastebėtina, kad Konstitucinio Teismo nutarimuose yra konstatuojamas ne tik teisės akto prieštaravimas Konstitucijai, bet ir konstituciniams principams, kurie be abejonės, yra Konstitucijos pamatas, pvz., konstituciniam teisinės valstybės principui¹⁴⁹.

Seimas po nutarimų, kuriuose įstatymas pripažintas antikonstituciniu, turi pakeisti Konstitucijai prieštaraujančias įstatymų nuostatas ir sureguliuoti santykius vadovaujantis Konstitucinio Teismo išaiškinimais. Tačiau Seimas tikrai neskuba priimti įstatymų pataisų, kartais tai užtrunka ne kelis mėnesius, o net keletą metų. Taip yra išbalansuojami visuomenės santykiai, kyla ginčai, santykių reguliavimo nebuvimas. 2005-2006 metais 23 įstatymai (jų nuostatos) buvo pripažintos prieštaraujančiais Konstitucijai, tačiau 16 įstatymų (jų nuostatų) dar nėra pakeista. 2007 metais 6 įstatymai (jų nuostatos) pripažinti prieštaraujančiais, tačiau 5 iš jų dar nėra pataisti, 2008 metais 2 įstatymai pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ir nėra ištaisyti (2008 metų situacija yra pateisinama, nes po nutarimų priėmimo praėjo nedaug laiko). Galima pateikti pavyzdį, kuris puikiai iliustruoja Seimo neveikimą - Seimas per 3 metus nesugeba pataisyti nekonstitucinio Medžioklės įstatymo¹⁵⁰.

Išnagrinėjęs Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar kai kurios Medžioklės įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijai, 2005 m. gegužės 13 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą dėl Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1 d., 9 d., 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d. ir 22 str. 3 d., 6 d., 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai¹⁵¹. Konstitucinis Teismas tyrė, ar Konstitucijai neprieštarauja pareiškėjo ginčijamos nuostatos dėl tam tikrų draudimų medžioti, medžioklės plotų vienetų dydžių ir medžiojamų gyvūnų padarytos žalos neatlyginimo, taip pat ar Konstitucijai neprieštarauja kitos, pareiškėjo nenurodytos Medžioklės įstatymo nuostatos, kuriomis tiesiogiai įsiterpiama į pareiškėjo ginčijamą teisinį reguliavimą. Analizuodamas medžioklės plotų formavimo procedūros atitikimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai Teismas pabrėžė, kad jeigu asmeniui priklausanti sklypą ketinama naudoti medžiojimui, šio sklypo savininkui apie tai turi būti pranešama tinkamu būdu – tiesiogiai (asmeniškai arba registruotu paštu). Medžioklės įstatymo nuostata, pagal kurią privačios žemės sklypo savininkas apie tai, kad jam priklausanti žemės sklypą ketinama naudoti

¹⁴⁸ Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 255.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai: 2004 birželio 15 d. „Dėl Respublikos Prezidento dekreto siūlyti pradėti apkaltą“; 2007 m. rugpjūčio 13 d. „Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus skyrimo“ ir kt.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymas // Valstybės žinios, 2002-06-28, Nr. 65-2634

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Medžioklės įstatymo atitikimo Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2005-05-19, Nr. 63-2235

medžiojimui yra informuojamas ne tiesiogiai, o tik atitinkamos savivaldybės komisijai šalies bei vietinėje spaudoje paskelbus apie parengtą preliminarų medžioklės plotų vieneto sudarymo arba jo ribų pakeitimo projektą, Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad įstatymu turi būti nustatytas protingas, pakankamas terminas, per kurį savininkas turėtų realią galimybę laisvai išreikšti valią, ar jam priklausančiame sklype gali būti medžiojama. Dėl to Konstitucinis Teismas pripažino, kad Medžioklės įstatymo nuostata, įtvirtinanti vieno mėnesio terminą, per kurį savininkas savivaldybės komisijai raštu gali pateikti reikalavimus dėl medžioklės plotų vieneto sudarymo arba jo ribų pakeitimo projekto, prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pripažino, kad Konstitucijai prieštarauja Medžioklės įstatymo nuostata, įtvirtinanti, jog privačios žemės savininkas, kurio žemė numatoma priskirti arba yra priskirta medžioklės plotų vienetai, turi teisę uždrausti medžioti jam nuosavybės teise priklausančioje žemėje tik tuo atveju, jeigu medžioklės metu pasėliams arba miškui bus daroma žala. Šiuo atžvilgiu savininkas negali būti varžomas kokiais nors teisės aktuose nustatomais pagrindais, kurių nesant būtų galima nepaisyti jo valios, kad jam nuosavybės teise priklausančioje žemėje, miške, vandens telkinyje nebūtų medžiojama. Teismas konstatavo, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas medžioklės ir su ja susijusius santykius, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį privačios žemės sklypuose būtų leidžiama medžioti be šių sklypų savininkų sutikimo, todėl medžioklės įstatymo nuostatos, numatančios medžioklės plotų vieneto sudarymo ir jų ribų pakeitimo projektus rengiančios savivaldybės mero sudarytos komisijos teisę neatsižvelgti į privačios žemės, miško, vandens telkinio savininko valią, kad jam nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, miške, vandens telkinyje nebūtų medžiojama, buvo pripažintos prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Taigi Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Medžioklės įstatymo 13 straipsnio 2 dalies nuostata "Privačios žemės sklypo savininkas, kurio žemė šio Įstatymo 8 straipsnyje nustatyta tvarka yra numatoma priskirti arba yra priskirta medžioklės plotų vienetai, turi teisę uždrausti medžioti jam priklausančioje žemėje, jeigu medžioklės metu žemės ūkio pasėliams arba miškui bus daroma žala" ta apimtimi, kuria nenumatyta privačios žemės sklypo savininko teisė nevaržomai uždrausti medžioti jam priklausančioje žemėje ne tik jeigu medžioklės metu žemės ūkio pasėliams arba miškui bus daroma žala, bet ir visais kitais atvejais, prieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalims. Vadovaujantis šia Konstitucinio Teismo išvada galima konstatuoti, kad privačios žemės savininkas, kurio žemė buvo priskirta medžioklės plotų vienetai nepaisant jo valios, turi teisę reikalauti uždrausti medžioti jam nuosavybės teise priklausančiame sklype.

Teismas konstatavo, kad keičiant ūkinės veiklos teisinį reguliavimą, kai yra pabloginamos ūkinės veiklos sąlygos, valstybei gali atsirasti pareiga atlyginti (kompensuoti) praradimus, asmenų patirtus dėl teisinio reguliavimo pakeitimo.

Po šio Konstitucinio Teismo nutarimo Seimas buvo priverstas įstatymą pakoreguoti, pakeisti tas nuostatas, kurias Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiom Konstitucijai. Pataisų projektą¹⁵² parengė Aplinkos komiteto pirmininko Antano Boso vadovaujama darbo grupė. Tačiau šios pataisos nebuvo tokios, kuriomis būtų siekiama koreguoti įstatymo normas atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo nutarimą. Galima sakyti, kad įstatymo projekte nuostatos liko tokios pačios kaip anksčiau, tik perteiktos kitais žodžiais. Svarstant Seime, dėl šio įstatymo pakeitimo projekto buvo išsakyta daug įvairių nuomonių.

Ir, galima teigti, labai skyrėsi nuomonės tų, kurie yra medžiotojai ar jiems prijuočiantys, nuo tų, kuriems medžioklė nėra laisvalaikio praleidimo būdas. 2005 m. gruodžio 6 d. posėdyje¹⁵³ Seimo narys R. Šukys išsakė savo nuomonę dėl šio projekto. R. Šukys teigė: „Konstitucinio Teismo nutarimą gerbiamieji kolegos darbo grupėje perskaitė tik kaip formalią raidę, tai, kas buvo išdėstyta motyvacijoje. Kad Konstitucinis Teismas taip nepasielgė kaip su kirviu, iš karto nenukirto ir nepanaikino visų medžioklės santykių, dabar egzistuojančių, nesukėlė chaoso, nereiškia, kad tą nutarimą reikėjo įgyvendinti tik taip siaurai, kaip dabar bandoma. Nes dabar nueita pačiu formaliausiu keliu – nieko nekeisti iš esmės, pašalinti formalius trūkumus. Konstitucinis Teismas, pateikdamas gana liberalią arba nerevoliucinę išvadą šiais klausimais, siekė vieno – kad būtų normaliai peržiūrėti principai. Tuos principus buvo galima peržiūrėti ir buvo galima padaryti, kad vis dėlto rinkos santykiai, sutartiniai santykiai, pagarba savininkų teisėms grįžtų į medžioklės santykius, kad grįžtų tradicijos. Noriu atkreipti dėmesį, kad Konstitucinio Teismo nutarimai turi būti įgyvendinami visiškai, ir įgyvendinama ne tik tai, kas parašyta rezoliucinėje dalyje, kur parašyta dėl kelių straipsnių, bet ir jo konstatuojamoje dalyje išdėstyti visi pasiūlymai Seimui, ką reikia reglamentuoti. Šiuo atveju Konstitucinis Teismas paliko mūsų protingam mąstymui, supratimui ir skaitymui nutarimą protingai spręsti ir iš esmės reguliuoti situaciją. Mes apsimetame, kad jo nematome ir kad tai yra gerai“. Taigi R. Šukys, išsakydamas sanuomonę ir pastabas, tarsi ir nubrėžė gaire, kuriomis kiekvieną kartą turi būti vadovujamasi rengiant ir priimant įstatymo, kurį Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai, pataisas.

¹⁵² Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13 ir 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-693(2) Pateikimo data 2005-11-08

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Seimo posėdžio stenograma Nr. 35(114)
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=267008 Prisijungimo data 2008-04-07

Gruodžio 20 d. pataisoms pritarė 50 Seimo narių, prieš – 10, susilaikė – 12. Pataisos buvo priimtos. Tačiau Prezidentas V. Adamkus savo 2006.01.06 dekretu¹⁵⁴ vetavo šias pataisas, nes jose nebuvo atsižvelgta į Konstitucinio Teismo nutarimą. Seimas nesugebėjo atmesti prezidento veto, tačiau ir vėl nepriėmė jo pasiūlytų pataisų, Seimas 2006 m. liepos 18 d. priėmė Medžioklės 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą. Lietuvos miško savininkų asociacija ir Privačių medžioklės plotų savininkų asociacija kreipėsi į prezidentą Valdą Adamkų su prašymu vetuoti Seime priimtas Medžioklės įstatymo pataisas, nes anot savininkų atstovų, absoliučiai neatsižvelgta į Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimo ir į prezidento 2006 m. Sausio 6 d. dekreto nuostatas. Įstatyme vėl įtvirtintas žemių ir miškų savininkų bendrojo leidimo – neprieštaravimo medžioklėms jų žemėse – principas, tačiau vėl atmetas prezidento siūlytas specialaus leidimo, kurį norintys medžioti privačiose valdose medžiotojų klubai privalėtų gauti iš savininkų, principas. Įstatyme vėl įtvirtintos nuostatos, kurios paneigia prigimtine konstitucine privačios nuosavybės teisę, pirmenybę teikiant antrinei, įgytajai medžioklės teisei. Taigi 2006 m. rugpjūčio 3 d. prezidentas pasirašė dekretą¹⁵⁵, kuriuos grąžino Seimui pakartotinai svarstyti 2006 m. liepos 18 d. Priėmė Medžioklės 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą. Vetuodamas šį įstatymą, prezidentas atkreipė dėmesį, kad naujai parengtame ir priimtame įstatyme tik iš dalies buvo atsižvelgta į šalies vadovo išdėstytus argumentus. Šalies vadovas pabrėžia, kad įstatymo nuostatos pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą nuosavybės neliečiamumo principą, reiškiantį, jog savininkams, kaip subjektinių teisių ir turtą turėtojams, yra garantuojama teisė reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jų teisių, bei tai, jog valstybė privalo saugoti savininkų teises nuo neteisėtų kėsinių į jas¹⁵⁶. Taigi prezidentas nepritarė įstatymo pataisoms, nes jos nėra suderintos su Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytais argumentais, pažeidžia nuosavybės neliečiamumo principą ir, galima teigti, prioritetą teikiamas medžiotojams, nėra išlaikoma interesų pusiausvyra.

Taigi Medžioklės įstatymo keitimo maratonas tęsiasi beveik tris metus ir sunku nuspėti, kada baigsis. Konstitucinio Teismo nutarimas iki šiol nėra įgyvendintas, prieštaraujančios Konstitucijai įstatymo nuostatos negali būti taikomos, tačiau vargu, ar medžiotojai jomis nesivadovauja. Taip yra pažeidžiamos savininkų teisės, nėra užtikrinamas vienas pagrindinių konstitucinių principų – nuosavybės neliečiamumo principas. Šis atvejis iliustruoja, jog Konstitucinio Teismo nutarimai nėra įgyvendinami

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Prezidento 2006 m. birželio 1d. dekretas Nr. 487 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“ // *Valstybės žinios*, 2006-01-10, Nr. 3-51

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento 2006 m. rugpjūčio 3 d. dekretas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“ // *Valstybės žinios*, 2006-08-05, Nr. 86-3355

¹⁵⁶ Prezidento spaudos tarnybos pranešimas <http://www.president.lt/lt/news.full/6914> Prisijungimo data 2009-04-07

operatyviai, taip susidaro teisinio reguliavimo spragos, daroma žala visuomenės santykiams, kyla konfliktai tarp asmenų, kurie turi ir gana skirtingus interesus.

Taip pat yra labai daug kitų dar nepakeistų įstatymų, dėl kurių pataisų kyla daug nesutarimų Seime. Taip pat yra sukeliama visuomenės nepasitikėjimas Tautos išrinktais atstovais, atsiranda visuomenės santykių nestabilumas, pažeidžiamas asmenų teisėtų lūkesčių principas. Iki šiol nėra pataisytas Teismų įstatymas¹⁵⁷ (po 2006-05-09 Konstitucinio Teismo nutarimo¹⁵⁸); Peticijų įstatymas¹⁵⁹ (po 2006-01-26 Konstitucinio Teismo nutarimo); Konstitucinio Teismo įstatymas (po 2006-03-28 Konstitucinio Teismo nutarimo); Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymas (po 2006-04-14 Konstitucinio Teismo nutarimo); Administracinių bylų teisenos įstatymas (po 2006-09-21 Konstitucinio Teismo nutarimo); Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas (po 2006-05-10 Konstitucinio Teismo nutarimo) ir pan.

Taigi galima tik apgailestauti, kad Seimo nariai vis dar išlieka abejingi visuomenės interesams, stengiasi tenkinti siauro asmenų rato interesus, kad nesistengia operatyviai įgyvendinti Konstitucinio Teismo nutarimų taip rodydami nepagarbą tiek Konstituciniam Teismui, tiek visuomenei.

3.3. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, ir kuriuos Seimas įgyvendino

2004-2008 metais Konstitucinis Teismas 31 įstatymą pripažino antikonstituciniais, nes tuose įstatymuose bent viena nuostata buvo priešinga Konstitucijai. Tačiau iš 31 įstatymo, tik 5 buvo pataisyti (vadovaujantis Konstitucinio Teismo nutarimu). Buvo priimta Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas¹⁶⁰; Lietuvos Respublikos Kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas¹⁶¹; Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymo 2, 4, 5, 6, 8, 14, 17, 18 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymas¹⁶²; Lietuvos Respublikos Žemės ūkio paskirties

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994-05-21, Nr. 46-851

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas “ Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo “. Valstybės žinios, 2006-05-11, Nr. 51-1894

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos Peticijų įstatymas // Valstybės žinios, 1999-07-07, Nr. 66-2128

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006-12-30, Nr. 143-5445

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos Kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2005-12-31, Nr. 153-5647

¹⁶² Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymo 2, 4, 5, 6, 8, 14, 17, 18 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 2005-12-03, Nr. 142-5105

žemės įsigijimo laikinojo įstatymo ir Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymo pakeitimo įstatymas¹⁶³; Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas¹⁶⁴.

Pateikiame pavyzdį dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo prieštaravimo Konstitucijai ir Konstitucinio Teismo nutarimo įgyvendinimo.

Seimo narių grupei buvo kilę abejonių, ar Konstitucijai neprieštarauja Farmacinės veiklos įstatyme¹⁶⁵ nustatyti draudimai reklamuoti receptinius vaistus per radiją, televiziją, elektroninėmis informavimo priemonėmis, taip pat pateikti informaciją apie receptinius vaistus per radiją ir televiziją.

Konstitucinis Teismas 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarime¹⁶⁶ pripažino, kad Farmacinės veiklos įstatymo 1 straipsnio 4 dalis ta apimti, kuria draudžiama pateikti per radiją ir televiziją neklaidinančią nereklaminio pobūdžio ir reklamai neprilygintą informaciją apie receptinius vaistus, kurią skleidžiant per radiją ir televiziją nebūtų sudaroma prielaidų pakenkti žmonių sveikatai, prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Konstitucijoje įtvirtinta informacijos laisvė apima ir reklamos laisvę, taip pat laisvę reklamuoti prekes ir paslaugas. Konstitucinis Teisma pripažino, kad draudimas reklamuoti receptinius vaistus per radiją, televiziją, elektroninėmis informavimo priemonėmis neprieštarauja Konstitucijai. Kitaip įvertinta antra įstatymo nuostata dėl draudimo pateikti informaciją apie receptinius vaistus per radiją ir televiziją.

Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo, jog pagal Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalį reklamos laisvė gali būti įstatym ribojama, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai; vaistų reklama (nesvarbu, ar ši veikla yra atlygintina, ar ne) visuomet yra siekiama tiesiogiai arba netiesiogiai skatinti vartoti atitinkamus vaistus, o tai gali sudaryti prielaidas pakenkti žmonių sveikatai - Konstitucijoje įtvirtintai, jos ginamai ir saugomai vertybei; Taip pat teigė, kad reklamos laisvė gali būti ribojama siekiant apsaugoti svarbesnes vertybes (šiuo atveju žmonių sveikata), todėl toks reklamos ribojimas yra galimas ir nėra neproporcingas siekiamam konstituciškai reikšmingam tikslui.

Apie skleidžiamą informaciją, o ne reklamą, Konstitucinis Teismas pasisakė, kad tokios informacijos apie receptinius vaistus, kuri nėra klaidinanti, nėra reklaminio pobūdžio ir negali būti prilyginta reklamai, taip pat kurią skleidžiant per radiją ir televiziją nebūtų sudaroma prielaidų pakenkti žmonių sveikatai, skleidimo per radiją ir televiziją uždraudimas vertintinas kaip neproporcingas

¹⁶³ Lietuvos Respublikos Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo ir Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006-07-27, Nr. 82-3259

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Farmacijos įstatymas // Valstybės žinios, 2006-07-18, Nr. 78-3056

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymas // Valstybės žinios, 1991-02-28, Nr. 6-161

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl vaistų reklamos“ // Valstybės žinios, 2005-10-01, Nr. 117-4239

siekiamam konstituciškai svarbiam tikslui - apsaugoti žmogaus sveikatą. Taigi Konstitucinis Teismas nutarė, jog tokios informacijos skleidimo draudimas prieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad iš Konstitucijos įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris leistų užkirsti kelią dezinformacijos skleidimui, leistų užkirsti kelią informacijos apie vaistus, galinčios sudaryti prielaidas pakenkti žmonių sveikatai, skleidimui. Įstatymų leidėjas kartu privalo nustatyti ir veiksmingus vaistų reklamos, taip pat kitos informacijos apie vaistus, galinčios sudaryti prielaidas pakenkti žmonių sveikatai, kontrolės būdus, veiksmingos reklamos laisvės teismo gynimo priemones.

Po beveik metus trukusių Seimo svarstymų buvo priimtas Farmacijos įstatymas¹⁶⁷. Svarstydami įstatymo projektą, Seimo nariai išsakė daug įvairių, labai skirtingų nuomonių dėl vaistų reklamos, informacijos apie vaistus. Buvo bandoma atskirti, kas yra reklama, o kas būtina informacija apie vaistą. Taip pat buvo cituojamas tiek įgyvendinams, tiek ankstesni Konstitucinio Teismo nutarimai. Seimo narys V. Saulis 2006m. birželio 22 d. Seimo posėdyje¹⁶⁸ pasiūlė uždrausti įkyrią reklamą, kad vartotojai būtų apsaugoti nuo agresyvios vaistų platintojų reklamos, skatinančios neracionalų vaistų vartojimą. Jis paminėjo, kad jau 2002 m. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad valstybė privalo kontroliuoti, kad farmacinė veikla būtų vykdoma žmogaus sveikatos labui ir visuomenės skatinimui. Tame pačiame Seimo posėdyje Seimo narys E. Žakaris pritarė V.Saulio siūlymui. Jis teigė, kad dar yra 2002 m. Konstitucinio Teismo išaiškinimas, kuriame labai aiškiai parašyta, kad vaistinių pagrindinis tikslas yra sveikatinimas. E. Žakaris abejoja, ar galima laikyti sveikatinimu tai, kad visur girdime tik reklamą, nuolaidas, piršimą? Žmones tai veikia psichologiškai. „Eikite ir pirkite“. Jis teigė, kad iš esmės vaistinių visiškai kiti tikslai. Užuot patarus, kaip išsiversti be vaistų, stengiamasi juos brukti¹⁶⁹. Kiek žmonių (Seimo narių), tiek ir nuomonių. Tačiau už įstatymą balsavo 74, prieš nebuvo, susilaikė 24 Seimo nariai. Įstatymu buvo įgyvendintas Konstitucinio Teismo nutarimas, buvo uždrausta skleisti klaidinančią informaciją, nustatyti reikalavimai tiek vaistų reklamai, tiek informacijai. Taip pat įtvirtinta, kas prižiūri ir kontroliuoja vykdomą vaistų reklamą bei teikiamą informaciją apie vaistą. Taigi Seimas, nors ir ilgai truko procesas, įgyvendino Konstitucinio Teismo nutarimą.

167 Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas // Valstybės žinios, 2006-07-18, Nr. 78-3056

1682006-06-22 Lietuvos Respublikos Seimo posėdis, Stenograma 54 (190),

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=278823 Prisijungimo data 2009-09-06

1692006-06-22 Lietuvos Respublikos Seimo posėdis, Stenograma 54(190)

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=278823 Prisijungimo data 2008-04-06

IŠVADOS

1. Konstitucinės kontrolės institucijos sukūrimas lėmė konstitucinės teisės sampratos pokyčius. Ilgą laiką įstatymas buvo laikomas aukščiausios galios teisės aktu, o įstatymo viršenybė pagimdė teisinio skirtumo tarp įstatymų leidžiamosios valdžios priimamų įstatymų ir Konstitucijos nebuvimą. Tokiu būdu legicentristinės valstybės valdymas implikavo pačios Konstitucijos sampratos neigimą, kuri buvo traktuojama kaip simbolinis svarbiausių principų dokumentas. Šiuolaikinis konstitucionalizmas atsirado su įstatymų konstitucingumo kontrolės institucionalizavimu. Nuo tada įstatymas išreiškia bendrąją tautos valią tik tuomet, jei atitinka Konstituciją. Lietuvoje konstitucinės justicijos institucija įtvirtinta pagal 1992 m. Konstituciją.
2. Konstitucinė kontrolė atsirado būtent kaip įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė. Įstatymų leidėjo priimami įstatymai kontroliuojami remiantis steigiamosios valdžios priimtu aukščiausios galios teisės aktu – Konstitucija. Lietuvoje tam tikras konstitucinės justicijos prielaidas galime išvelgti tarpukario laikotarpiu iš deklaratyvių nuolatinių konstitucijų nuostatų ir M. Romerio idėjų. Po nepriklausomybės atgavimo 1992 m. Konstitucijoje įtvirtinta konstitucinės justicijos institucija – Konstitucinis Teismas, įgyvendinantis paskesniąją konstitucinę kontrolę.
3. Lietuvos konstitucinės justicijos institucijų priimamų sprendimų tipai ir jų įgyvendinimo realijos rodo viena, kad daugeliu atveju tampa norma atsižvelgti į jų sprendimuose deklaruojamą konstitucinę doktriną jurisprudenciją. Įstatymų ir kitų teisės aktų leidyba rodo, jog teisėkūros subjektai, rengdami ir priimdami teisės aktus, dažnai atsižvelgia į Konstitucinio Teismo aktuose suformuotą oficialią konstitucinę doktriną.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai daugeliu atvejų yra įgyvendinami tiek Vyriausybės, tiek ir parlamento. Tiesa, nemaža dalis Konstitucinio Teismo nekonstitucingais paskelbtų įstatymų įstatymų leidėjo nėra panaikinami. Tokiu būdu teisės aktų sistema yra „užversta“ negaliojančiais aktais. Politinio valdžios elito kreipimusi į Konstitucinį Teismą priešastys, vieši ir nepagrįsti Konstitucijos ar Konstitucinio Teismo sprendimų vertinimai rodo konstitucinio sąmoningumo lygį, kuris, kaip ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių, yra nepakankamas.

5. Konstitucinio Teismo ryšys su įstatymų leidyba pasireiškia tuo, jog jis siekia užtikrinti, kad įstatymų leidėjas savo veikloje nepažeistų Konstitucijos, prižiūri, kad Konstitucija būtų tinkamai įgyvendinama. Konstitucinio Teismo veikla įstatymų leidybos srityje paprastai pirmiausiai suvokiama ir įvardinama kaip „negatyvioji įstatymų leidyba“. Taip yra todėl, kad „negatyvioji įstatymų leidyba“ yra natūrali Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo pripažįstama, kad vienas ar kitas įstatymas arba atitinkama jo nuostata prieštarauja Konstitucijai, priėmimo pasekmė. Būtent šie nutarimai iš karto daro tiesioginį poveikį nacionalinei teisės sistemai, formuoja įstatymo leidėjo sąmonę, supratimą, kurie atsispindi įstatymų leidyboje.
6. Konstitucinio Teismo praktika aiškinant Konstituciją yra reikšminga ir naudinga skatinant teisėtų lūkesčių principo bei efektyvios ir kvalifikuotos įstatymų leidybos užtikrinimą. Konstitucinis Teismas, vykdydamas savo veiklą, priima svarbius sprendimus, kurie teisiškai įtakoja įstatymų leidėją ir daro įtaką apskritai visai visuomenei. Kad ir kaip būtų gaila, Seimo nariai vis dar nesistengia operatyviau įgyvendinti Konstitucinio Teismo nutarimų, taip įvesdami nestabilumą visuomenės santykių reguliavime bei visuotinį nepasitenkinimą pasyvia įstatymų leidėjo veikla šioje srityje. Galbūt reikėtų Seimo Statute numatyti maksimalų terminą, iki kurio turi būti priimtos nekonstitucinio įstatymo pataisos.
7. Režiuuojant galima teigti, kad neformali Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaka įstatymų leidybos procese tolydžio didėja. Ši tendencija žymi teigiamą įstatymų leidybos proceso bruožą – jis tampa atviresnis vienos iš valdžių atstovo (Konstitucinio Teismo) idėjoms bei jo išsakytam Konstitucijos suvokimui. Tačiau iš esmės ši įtaka dar nėra pasiekusi aukšto lygio (pažymėtina, kad tai apibūdina ne tiek patį Konstitucinį Teismą, kiek kitas valdžias ir jas atstovaujančius asmenis).
8. Konstitucinio Teismo aktų poveikis teisinei sistemai yra ypatingas. Šiais aktais teisinė sistema apvaloma nuo nekonstitucinių teisės aktų, be to, Konstitucijai yra „įpučiama gyvybės“. Maža to, Konstitucinio Teismo aktai turi Konstitucijos galią, jie yra *erga omnes* poveikio, dėl kurio integruojama visa teisinė sistema, taip pat – dėl Konstitucijos konstituojamų vertybių – visuomenė ir valstybė. Be to, Konstitucinio Teismo aktais kartais yra įsiterpiama į įvykusių santykių sritį (*ex tunc* poveikis) – jie paprastai siejasi su siekiu veiksmingiau užtikrinti teisės vertybes, kurių svarbiausios yra žmogaus teisės.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas ir įstatymų leidyba

Šis magistrinis darbas tema „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir įstatymų leidyba“ yra skirtas išanalizuoti Konstitucinio Teismo įtaką įstatymų leidybai.

Lietuvoje, kaip ir visose kitose demokratijos tradicijas turinčiose šalyse, svarbu užtikrinti tinkamą konstitucinę kontrolę, kad būtų garantuotos pagrindinės žmonių teisės ir laisvės, svarbiausių visuomeninių santykių konstitucinis reglamentavimas. Lietuvos Respublikoje konstitucinės kontrolę atlieka Konstitucinis Teismas. Lietuvoje institucinė valstybinės valdžios sąranga grindžiama valdžių padalijimo principu. Vadinasi kiekviena valdžios sistemos grandis atlieka tik jai patikėtas funkcijas. Šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse teisminė valdžia veikia kaip savarankiška valstybės valdžia, nepriklausomai nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios. Todėl magistrinio tema kelia klausimą: kaip ir ar iš viso gali Konstitucinis Teismas įtakoti įstatymų leidybą. Darbe stengiamasi atskleisti Konstitucinio Teismo funkcijas ir tikslus, jo kompetenciją, kompetencijos ribas, analizuojant atitinkamus Konstitucinio Teismo nutarimus, Lietuvos Respublikos Seimo veiksmus (priimamus teisės aktus), bei nustatyti, ar egzistuoja tarpusavio priklausomybė, t. y. ar Konstitucinis Teismas daro įtaką įstatymų leidybai. Yra pateikiami statistiniai duomenys apie Konstitucinio Teismo priimtus nutarimus bei Seimo priimtas įstatymų pataisas.

Pirmoji darbo dalis – įvadas. Antroje dalyje yra analizuojama Konstitucinio Teismo kompetencija, sudėtis, sudarymo tvarka. Taip pat yra pateikiama samprata apie įstatymų leidybą, trumpai aptariamas įstatymų leidybos procesas, bei kiek jis yra susijęs su Konstituciniu Teismu, kokią įtaką įstatymų leidybai daro Konstitucinis Teismas. Taip pat yra analizuojama, Konstitucinio Teismo vieta valdžių padalijimo sistemoje. Trečioje dalyje yra pateikiami 2005-2009 m. Konstitucinio Teismo ir Seimo veiklos statistiniai duomenys, nagrinėjami konkretūs Konstitucinio Teismo nutarimai ir jų įtaką įstatymų leidybai. Magistrinio baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Constitutional Court and Legislation in Lithuania

This master paper „Constitutional Court and Legislation in Lithuania“ is dedicated to analysis of Constitutional Court’s participation in legislation procedure.

In Lithuania as well as in other democratic countries it is important to ensure proper constitutional control in order to safeguard essential human rights and freedoms, constitutional regulation of the most important social relationship. In the Republic of Lithuania the constitutional control is performed by the Constitutional Court. In Lithuania the system of the institutional authority is based on the partition of powers. Every link of the authority system performs the functions which are assigned to it. In contemporary democratic states judicial authority acts as separate state authority independently from the legislative or the executive. Therefore this master paper raises a question how (if at all) the Constitutional Court influence the legislation. The Constitutional Court’s functions, purposes, competence, its limits shall be sought to be revealed herein while analysing relevant rulings of the Constitutional Court, actions of the Parliament of the Republic of Lithuania (legal acts adopted), interdependence shall be sought to be identified, i.e. whether Constitutional Court influences the legislation. The statistical data on the rulings adopted by the Constitutional Court and the amendments of the laws adopted by the Parliament of the Republic of Lithuania shall be provided.

First part of the paper is introduction. The second part analyses the competence of the Constitutional Court, its composition, order of constitution; the procedure of legislation and its association to Constitutional Court, what influence to legislation is made by the Constitutional Court is also discussed therein. The place of the Constitutional Court in the system of the partition of powers shall be also discussed. The third part provides statistic data of the Constitutional Court and the Parliament during period from year 2005 to 2008, discusses specific rulings of the Constitutional Court and their influence to legislation. Finally the conclusions are provided.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.
3. Lietuvos Respublikos Seimo statutas. Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
4. 1928 m. gegužės 15 d. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275.
5. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994-05-21, Nr. 46-851.
6. Lietuvos Respublikos Prezidento 2006 m. birželio 1d. dekretas Nr. 487 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“. Valstybės žinios, 2006-01-10, Nr. 3-51.
7. Lietuvos Respublikos Prezidento 2006 m. rugpjūčio 3 d. dekretas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo gražinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“. Valstybės žinios, 2006-08-05, Nr. 86-3355.
8. Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7, 8, 11, 13 ir 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-693(2) Pateikimo data 2005-11-08.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. birželio 10 d. nutarimo neįrašyti į sesijos darbų programą nutarimo „Dėl Seimo nario K. Bobelio įgaliojimų nutraukimo“ projekto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1993, Nr. 51-991.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 7-116.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo normų, nustatančių aukštųjų mokyklų bendrabučių kambarių privatizavimą, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 50-948.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 1, 9, 12 ir 39 punktų nuostatų, kuriomis buvo pakeisti ar papildyti referendumo įstatymo 1, 9, 12 ir 32 straipsniai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 57-1120.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1995, Nr. 89-2007.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo“. Valstybės žinios, 1995-11-02, Nr. 89-2007.

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 142 „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. vasario 20 d. nutarimo Nr. 266 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 23-546.

9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“ pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“ atitikimo Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1997, Nr. 50-1173.

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1999, Nr. 26-740.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2000, Nr. 3-78.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl teisėjų darbo apmokėjimo įstatymo normų“. Valstybės žinios, 2001-07-18, Nr. 62-2276; atitaisymas – 2001-10-10, Nr. 86.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2001-12-05, Nr. 102-3636.

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas „Dėl Valstybinių pensijų ir Respublikos Prezidento įstatymų“. Valstybės žinios, 2002-06-21, Nr. 62-2515.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 19-828.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kt. teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos

žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2002-01-18, Nr. 5-186.

18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl savivaldos atstovaujamųjų ir vykdomųjų institucijų kompetencijos“. Valstybės žinios, 2003-02-25, Nr. 19-828.

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 24-04.

20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708;

21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 8-02 ir kt.

22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2005-01-22, Nr. 9-289.

23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Muitinės kodekso nuostatų konstitucingumo“. Valstybės žinios, 2005-01-29, Nr. 14-432

24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl specialios paskirties akcinės bendrovės „Lietuvos energija“ reorganizavimo“. Valstybės žinios, 2005-03-19, Nr. 36-1184.

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Medžioklės įstatymo atitikimo Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2005-05-19, Nr. 63-2235.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl vaistų reklamos“. Valstybės žinios, 2005-10-01, Nr. 117-4239.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl ATPK atitikties Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2005-11-12, Nr. 134-4819.

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“. Valstybės žinios, 2006-05-11, Nr. 51-1894.

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400;

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006, Nr. 45-03, 36-04.

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“. Valstybės žinios. 2007, Nr. 10-04, 12-04, 18-04.

Prancūzijos Respublikos teisės aktai:

1. La Constitution. Textes mis à jour au 8 septembre 2008. Paris: La Documentation française, 2008.

2. Ordonance Nr. 58-1067 du 7 novembre 1958 portant loi organique sur le Conseil constitutionnel.

Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimai:

1. CC 61-20 DC du 6 novembre 1962;

2. CC 92-313 DC du 23 septembre 1992

Specialioji literatūra

1. Ashworth A. Le controle de la constitutionnalité des lois par Senat du Second Empire. Paris: RPD, 1994.
2. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos Teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002.
3. Bastid P. Sieyès et sa pensée. Paris: Hachette, 1970.
4. Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001.
5. Becane J. Couderc M. La Loi. Paris: Editions Dalloz, 1994.
6. Beinoravičius D. Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis // Jurisprudencija, 2002, t. 27(19).
7. Bučalis Laurynas „Ar Konstitucinis Teismas savo nutarimuose gali išeiti už pradinio kreipimosi ribų“, International Journal of Baltic Law Volume 1, No.3 (June, 2004).
8. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2002.
9. Chantebout B. Droit constitutionnel. 25e édition. Paris: Editions Dalloz, 2008.
10. Čiočys P. A. Teisės pagrindai. Mokomoji knyga. Trečiasis leidimas. Vilnius, 2002.
11. Dokhan D. Les limites du controle de la constitutionnalité des actes legislatifs. Paris: Librairie Generale de Droit et du Jurisprudence, 2001.
12. Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses Universitaires de France, 2006.
13. Drago G. Francois B. Molfessis N. La légitimité de la Jurisprudence du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1999.
14. Drago G. L „Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Ed. Economica, 1991.
15. Formery S. La Constitution commentée article par article. 12e édition. Paris: Hachette livre, 2008.
16. Favoreu Louis. Konstituciniai teismai, vert. Egidijus Jarašiūnas. Vilnius: Garnelis, 2001.
17. Gauchet M. La revolution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: Gallimard, coll. Bibliothèques des histoires, 1995.
18. Glendon M.A., Gordon M. W., Osakwe G. Vakarų teisės tradicijos. - Vilnius: Pradai., 1993.
19. Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques. 2e édition. Paris: Economica, 2008.
20. Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999.

21. Hegel G. W. F Teisės filosofijos apmatai arba prigimtinės teisės ir valstybės mokslo metmenys. Vilnius: Mintis, 2000.
22. Institut Charles de Gaulle. Association Francaise de Science Politiques. De Gaulle et ses Premiers ministres 1959-1969. Paris: Ploin, 1990.
23. Jan P. Roy J. Le Conseil Constitutionnel vu du Parlement. Paris: Ellipses, 1997.
24. Jarašiūnas E. Konstitucinė valstybės valdžios institutų sistema. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
25. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003.
26. Jarašiūnas E. Įstatymo samprata: istorinis, lyginamasis ir nacionalinis aspektai. Mokslo darbų periodinis leidinys „Parlamento studijos“ Nr.4. 2005 m. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr4/4_teise_Jarasiunas.htm
27. Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija // Jurisprudencija. 2006, Nr. 12 (90).
28. Kubilius A. „Constitutional Arguments in Political Decision-Making: Lithuania“, The Constitution as an Instrument of Change, ed. E. Smith, Stockholm: SNS Förlag, 2003.
29. Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų // Jurisprudencija. 2006, Nr. 12 (90).
30. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
31. Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“// Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43).
32. Kūris E. Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija // Seimo kronika, Nr. 13 (219).
33. Kūris E. „Konstitucijos dvasia“. Jurisprudencija, 2002, Nr. 30 (22).
34. Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis, Tarptautinės konferencijos „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteisimo 10-mečiui, medžiaga, Vilnius, 2004.
35. Kūris E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio Teismo orbiter dicta: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą. Politologija. 1998. Nr. 1 (11).
36. Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005.

37. Malberg C. R. Contribution a la theorie générale de l'Etat spécialement d'après les données fournies par le droit constitutionnel français. Librairie du Recueil Sirey, 1920, t. I, reed., CNRS, 1985.
38. Manin B. Principes du gouvernement représentatif. Paris: Flammarion, coll. Champs, 1996.
39. Mathieu B. La Loi. Paris: Dalloz, coll. Connaissance du droit, 1995.
40. Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004.
41. Mekhantan J. Droit politique et constitutionnel. Paris: Editions ESKA, 1997.
42. Mennier J. Le pouvoir du Conseil Constitutionnel. Paris: Librairie Generale de Droit et du Jurisprudence, 1994.
43. Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
44. Mikelėnas V. Civilinio procesas. Pirmoji dalis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius, 1997.
45. Kazimieras Monkevičius. „Valdžių padalijimo principas 1922 m. Lietuvos valstybės Konstitucijoje“, Parlamento studijos. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr5/5_teise_monkevicius.htm, prisijungimo data 2010 09 25.
46. Montesquieu C. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004.
47. Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008.
48. Pacteau B. Le Conseil d'Etat et la fondation de la justice administrative française au XIXe siècle. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2003.
49. Papier Hans-Jurgen „Konstitucinio Teismo sprendimų vykdymo problemos“, Tarptautinės konferencijos „Konstitucinis teisingumas ir teisės viešpatavimas“, skirtos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteigimo 10- mečiui, medžiaga, Vilnius, 2004.
50. Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
51. Pavilonis V. Konstitucijos interpretavimas vykdant abstrakčią teisės aktų teisėtumo kontrolę // Konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai. P. 21
52. Peyrefitte A. C.,*était de Gaulle. La France redevient la France. 1e volume.* Paris: Editions de Fallois/Fayard, 1994.

53. Peyrefitte A. C., *État de Gaule. La France reprend sa place dans le monde. 2e volume.* Paris: Editions de Fallois/Fayard, 1997.
54. Ragauskas P. *Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis.* Vilnius: Teisės institutas, 2005.
55. Ragauskas P. *Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos.* 2004, Nr. 1 (43).
56. Reagan R. *The Reagan diaries.* edited by Douglas Brinkley, Harper Perennial. New York, 2009.
57. Rials S. *Textes constitutionnels francais.* Paris: Presses Universitaires de France, 2009.
58. Romeris M. *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose.* Vilnius, 1994.
59. Romeris M. *Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Konstitucinės institucijos. I tomas Suverenitetas.* Vilnius: Pradai, 1995.
60. Rousseau D. *Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition.* Paris: Editions Montchrestien, 2006.
61. Rousseau J. J. *Du Contrat Social.* Paris: Garnier-Flammarion, 1966.
62. Ruso Ž. Ž. *Rinkiniai raštai.* Vilnius, 1979.
63. Sakalauskaitė R. *Politikos ringe.* Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.
64. Sinkevičius V. *Konstitucijos įgyvendinimas įstatymų leidyboje.* Justitia, Nr. 5, 1996.
65. Sinkevičius V. *Įstatymas Konstitucinio teismo nutarimuose.* Teisė, Nr. 50, 2004.
66. Staugaitytė V. *Konstitucinio Teismo nutarimų tipai. Konstitucinė jurisprudencija.* 2007, (2).
67. *Straipsnių rinkinys. Mūsų konstitucionalizmo raida.* Vilnius, 2003.
68. Summers R. S. *Evaluating and Improving legal Processes: A Plea for Process Values // Cornell Law Review.* 1974. Nr. 60. P. 1–52; Eckhoff T. *Impartiality, Separation of Powers and Judicial.*
69. 2006-06-22 Lietuvos Respublikos Seimo posėdis, Stenograma 54 (190), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278823 Prisijungimo data 2009-09-06.
70. 2006-06-22 Lietuvos Respublikos Seimo posėdis, Stenograma 54(190) http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278823 Prisijungimo data 2008-04-06.
71. Lietuvos Respublikos Seimo posėdžio stenograma Nr. 35(114) http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267008 Prisijungimo data 2008-04-07.
72. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektas Nr. XP-1168. Pateiktas 2006-03-06.

73. Lapinskas K. Acts of the Constitutional Court. – Jarašiunas E. et al. Constitutional Justice in Lithuania. Vilnius: The Constitutional Court of the Republic of Lithuania, 2003.
74. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento išvada Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektui Nr. XP-1168. Parengta 2006-04-28.
75. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Akcinių bendrovių įstatymo 60 straipsnio papildymo įstatymo projektas (XP-1168) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pateikta 2006-12-07.
76. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos paramos šeimai pagrindų įstatymo projektas (XP-2526) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pateikta 2007-12-12.
77. Išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos palapčių įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XP-1898) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pateikta 2007-11-09;
78. Išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XP-2540) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pateikta 2007-12-06;
79. Išvada „Dėl preliminaraus įvertinimo ar Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektas (XP-2436) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Pateikta 2007-10-04.
80. Stačiokas S. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktų vykdymas ir jų poveikis teisinei sistemai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo dešimtoji konferencija "Konstitucinių teismų sprendimų vykdymas ir jų poveikis teisinei sistemai", Kaunas, 2006 m. birželio 7 - 10 d.
81. Švoba J. Seiminė ir prezidentinė Lietuva. Vilnius: Vyturys, 1990.
82. Šinkūnas H. Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje. Teisė. 2003 (49).
83. Egidijus Šileikis. Alternatyvi konstitucinė teisė, Vilnius, 2005.
84. Haroldas Šinkūnas Valdžių padalijimo principas ir teisminės valdžios vieta valdžių padalijimo sistemoje. Teisė 2003 (49).
85. Tocqueville A. Apie demokratiją Amerikoje. Vilnius: ALK, Amžius, 1996.
86. Toinet M. Et la Constitution créa l'Amérique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988.

87. Turpin D. Contentieux constitutionnel. 2e édition. Paris: PUF, Coll. Droit fondamental, 1993.
88. Turpin D. Droit constitutionnel. Paris: PUF, coll., Première cycle, 1997.
89. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
90. Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, 2008. Nr. 7 (109).
91. Vaišvila A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose // Jursiprudencija, 2006. Nr. 8 (86).
92. Villiers M. Dictionnaire du droit constitutionnel. 3e édition. Paris: Armand Collin, 2001.
93. Vilkickas E. Konstitucinio Teismo išaiškinimai: imperatyvas ar rekomendacija // Justitia. 1998, Nr. 2.
94. Vingt ans de saisine parlementaire du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1995.
95. Zoller E. Grands arrêts de la Cour supreme des Etats-Unis. Paris: PUF, 2000.
96. Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001.
97. 1958 – 2008 Cinquantienne anniversaire de la Constitution française. Paris: Editions Dalloz, 2008.